

טנא פירות העמל

לקט מאמרותיו של
הרב זאב שטיינמץ

רעיונות וקישורים בדרוש
על פרשת שופטים

מכון חו"ל טנא פירות העמל

טל. 052-7620949

להאזנה בידיש :

טל. 03-3068787 שלוחה 4/3

לדרשות הקדשות וכל ענין:

tenepetrotheamal@gmail.com

השוחד יעזור עיני חכמים לומר על
טמא טהור ועל טמא טהור, וזה השוחד
יסלף אף דברים המצודקים שבהלכה אחרת
לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא
תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים
ויסלף דברי צדיקים (דברים טז, ט).

לכאורה מה תועיל אזהרת לא תקח שחד
כי השוחד יעזור ויסלף לאותו לוקח שוחד
בידיעה ברורה ומתאוות הממון, והרי
מלכתחילה לשם כך הוא לוקח השוחד.
ונראה על פי שבילקוט שמעוני כי השחד
יעור עיני חכמים שאומר על טמא טהור
ועל טהור טמא, ויסלף דברי צדיקים
שאומר על אסור מתר ועל מתר אסור,
כלומר שכשנוטל שוחד בשביל להצדיק
בדין מסויים, אז עיניו מתעוורות לא רק
בדין ומשפט זה, אלא בכל דין הנפסק
לפי מראה עיניים יאמר על טמא טהור
ועל טמא טהור, ושמה תאמר שפעמים
גם העיוור בחסרון ראייתו יתמול מזלו
שיאמר על הטהור שהוא טהור ועל
הטמא טמא, לכן ממשיך הכתוב ואומר
שהשוחד גם יסלף דברי צדיקים, שדברים
המצודקים יסולפו להיות בהיפוך ולומר
רח"ל על הטהור טמא ועל הטמא טהור,
וכבר מקובלנו בראיות חותכות שאם
נודע שנטל שוחד בדבר מסויים, שוב אין
שואלין אותו בשום דבר גם לא בעניין
אחר שלא עבור זה הוא נטל את השוחד.

השוחד יעזור עיני חכמים וגם יסלף דברי צדיקים
ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני
חכמים ויסלף דברי צדיקים (דברים טז, ט).

ב' העניינים יעזור עיני חכמים ויסלף דברי
צדיקים אחד הם כי הם קשורים יחד. כי
הצריך לילך למקום מסויים יודע הוא את
הדרך לאותו מקום, לא כן חכם הנוטל שוחד

מעידה תורתנו הקדושה שעניו מתעוורות,
ואי תימא שהסגי נהור אף אם ילך מבלי
ראות אפשר שיתמול מזלו לילך בכיוון
הנכון ולכיון לאמיתתה של תורה, לא תימא
כן, כי השוחד יסלף דברי צדיקים יסלף
דברים המצודקים כברש"י, והוא דוגמת
וכענין מה שעל המשנה (ראש השנה כב ע"ב)
ומאין היו משיאין משואות מהר המשחה
לסרטבא ומסרטבא לגרופינא ומגרופינא
לחרון ומחרון לבית בלתינ וכו' ושם
בגמרא (כג ע"ב) בין כל אחת ואחת שמונה
פרסאות כמה הו' להו תלתין ותרתין, והא
האידינא טובא הו', אסתתומי אסתתום
להו דרכי דכתיב נתיבתי ענה (איכה ג ט).
האידינא נתעוותו הנתיבות ונתעקמו, כן
על ידי נטילת שוחד נעשים דברי צדיקים
למסולפים ולא שייך שהדברים יכוונו
להלכה ולאמיתתה של תורה.

למען תחיה וירשת את הארץ ששם אפשר
שיתקיימו כל התרי"ג מצוות
צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את
הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך (דברים טז, כ).

תנו רבנן (סנהדרין לב ע"ב) צדק צדק תרדף הלך
אחר בית דין יפה, אחר רבי אליעזר ללוד
אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל וכו'
אחר חכמים לשייבה (בית הועד ששם בית דין קבוע)
אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבן גמליאל
ליבנה אחר רבי עקיבא לבני ברק אחר
רבי מתיא לרומי אחר רבי חנניא בן
תרדיון לסיכני אחר רבי יוסי לציפורי
אחר רבי יהודה בן בתירה לנציבין אחר
רבי יהושע לגולה אחר רבי לבית שערים
אחר חכמים ללשכת הגזית, ע"כ.

אחר חכמים ללשכת הגזית ובוזה סיים
המאמר, כי שם סנהדרי גדולה הוא המעולה
מן הכל, ובכלל בית דין יפה הוא בית דין

תַּחֲצַב נְחֹשֶׁת (דברים ת ט) וכן בתנחומא (כי תשא סימן כט) שְׁהָרָאָה לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לַמֶּשֶׁה מְחַצֵּב שֶׁל סִנְפִּירִינוֹן בְּתוֹךְ אֶהְלוֹ וְאָמַר לוֹ פָּסַל לָךְ שְׁנֵי לַחַת (שמות לד. א).

ומעשה (שבת קנ ע"ב) בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו וזכר ששבת הוא ונמנע ולא גדרה ונעשה לו נס ועלתה בו צלף, ובספר לקוטי הש"ס המיוחס להאר"י הקדוש, זה החסיד היה רבי יהודה בר אלעאי שנתנוצץ בו נשמת צלפחד אשר חטא במקושש עצים ועתה בחסידותו תיקן מעשהו וזהו שיצא לו צלף חד היינו צלפחד והיתה מזה פרנסתו שתיקן מה שקלקל מקודם. ממילא צלפחד שלא נכנס לארץ ורק פן בנות צלפחד דְּבָרַת נָתַן תָּתַן לָהֶם אֲחוֹת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶם (במדבר כו. ז), לכן בשדהו של אותו חסיד נשמת צלפחד גדל החצב שהוא לנחלת הארץ, לומר שהמשכו של צלפחד אכן ננחל בארץ.

על פי שנים עדים ולא על פי התורגמן,
אבל שאלות וחקירות אינם לפיהם של
העדים אלא לאזניהם ואפשר על פי תורגמן
עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוֹמֵת
הַיָּמָה לֹא יוֹמֵת עַל פִּי עֵד אֶחָד (דברים יז. א).

במסכת מכות (י ע"ב) הנהו לעוזי (בעלי לשון שאין הדיינים מכדיק) דאתו לקמיה דרבא, אוקי רבא תורגמן בינייהו, והיכי עביד הכי, והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן, רבא מידע הוה ידע מה דהוו אמרי, ואהדורי הוא דלא הוה ידע.

לפי דתנן (מכות שס) עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים שְׁלֹא תִהְיֶה סִנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתּוֹרְגָּמָן, עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים מִשְׁמַע שֶׁהַעֲדוֹת תִּהְיֶה נִשְׁמַעַת לְבֵית דִּין עַל פִּיהֶם וּמִפִּיהֶם שֶׁל

שבארץ ישראל, ולפי דתנן (מסכת יד ע"א) מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבִרְחָ וּבָא לִפְנֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֵין סוֹתְרִים אֶת דִּינוֹ, ובגמרא ברח מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו מפני זכותה של ארץ ישראל ופי' רש"י אולי ארץ ישראל תועיל למצוא לו פתח של זכות.

ואמר משה (סוטה יד ע"א) הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי. ממילא צדק צדק תרדוף הלך אחר בית דין יפה בארץ ישראל, לַמַּעַן תִּתְּחֶה בְּגִימַטְרִיא תְּרִי"ג כִּי שֵׁם אִפְשָׁר שִׁיתְקִימוּ כָל הַמִּצְוֹת כּוֹלֵן, וממילא וירשת את הארץ.

צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ
ירמוז להחצב שבו תיחס יהושע את הארץ
צָדֵק צָדֵק תִּרְדּוּף לַמַּעַן תִּתְּחֶה וִירָשֶׁת אֶת
הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ (דברים טו. ב).

החצב שבו תיחס יהושע את הארץ נרמז בכאן. דתנו רבנן (שבת קכח ע"א) מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל לצביים, וברב ניסים גאון זה חצב הוא צמח משלח שרשיו למטה בקרקע בצדק בלא הטייה והוא מה שאמר רב אסי אמר רבי יוחנן (בבא בתרא נה ע"א) המצר והחצב מפסיקין בנכסי הגר וכו', מאי חצובא אמר רב יהודה אמר רב שבו תיחס יהושע לישראל את הארץ. ממילא החצב משלח שרשיו בצדק בלא הטייה, והרי צדק צדק תרדוף ולכן בו תיחס יהושע את הארץ לקבוע גבולין, וזהו למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך.

ואפשר שהחצב כן שמו על שם מעשהו שהוא חוצב ומשלח שרשיו למטה בקרקע בצדק בלא הטייה. חצב כמו וּמִהֲרָרֶיךָ

ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו שהוא מקום מסוגל למצוא פתח של זכות ובכלל זה כח דהתירא דעדיף.

קדושת המקום כדאית וגורמת ואינה מזקת
 כן אפשר בדתנן (אבות פרק ה' משנה ה') עֲשֶׂה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבְרָהָם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ' וְלֹא כְּבוֹ גִשְׁמִים אֲשֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הָעֵשָׁן וְכוּ' וְלֹא הִזִּיק נָחֶשׁ וְעֶקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מַעוֹלָם וְכוּ', שבתוספות יום טוב ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם, לא תנן לא נשך, אלא אפילו אם אירע לפעמים שהיה נושך לא היה מזיק, ותני מעולם פי' במדרש שמואל שאפשר דאתא לאתווי אפילו שלא בזמן שבית המקדש קיים, שכדאית היא קדושת הארץ, ע"כ. וכיון שכדאית היא קדושת הארץ שלא היה מזיק, אם כן כדאית קדושת הארץ גם לגבי אש המערכה ועמוד העשן שלא להזיק. שבנזקי האש דתנן (בבא קמא סא ע"ב) עֶבְרָה גָּדֵר שֶׁהוּא גְבוּלָה אֲרָבַע אַמּוֹת אוֹ דֶּרֶךְ הָרִבִּים אוֹ נֶהָר פְּטוּר אִמֵּר רַב בְּגִמְרָא שֶׁם לֹא שָׁנוּ אֵלָּא בְּקוּלַחַת (שמיתמר ועולה), אבל בנכפפת (שחורח מטה לצדדין ומפסיק השלחת ודולגת) אפילו עד מאה אמה (אפילו עברה דרך רשות הרבים רחב מאד) חייב, ושמואל אמר מתניתין (דתני שיעורין) באש נכפפת, אבל בקולחת אפילו כל שהוא פטור, וברבינו עובדיה מברטנורא במשנה באבות שלא כיבו גשמים אש של עצי המערכה אף על פי שהמזבח במקום מגולה היה, ולא נצחה הרוח את עמוד העשן שלא יהא מיתמר ועולה, ע"כ, כי כמו שלאור קדושת הארץ והמקום לא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם, כן לאור קדושת הארץ ומקום המקדש האש שם היתה אש קולחת שאינה מזקת, אש קולחת מיתמרת ועולה.

ופרט לכל זה הנה מהות אותו עשן עד שלא נצחה אותו הרוח יתבאר לפי

העדים עצמן ולא מפי התורגמן, אבל שאלות וחקירות של הבית דין להעדים יכול שיהיו על ידי התורגמן, כי השאלות והחקירות הן רק לאזניהם של העדים ואין לזה שייכות לפיהם, ורבא מידע הוה ידע מה דהו אמרי העדים בפיהם ורק אהדורי שהם ישמעו באוזנם ויבינו לא הוה ידע, ולזה אפשר בתורגמן.

וקמת ועלית אל המקום כי קדושת המקום גורם לזכות
 כִּי יִפְלֵא מִמֶּנּוּ דְּבַר לְמִשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֹגַע לְנֹגַע דְּבָרֵי רִיבָת בְּשַׁעֲרֵיהָ וְקָמַת וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ (דברים י"ח).

במסכת סנהדרין (מא ע"א) ארבעים שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרי וישבה לה בחנות ואמר רב יצחק בר אבודימי לומר וכו' שלא דנו דיני נפשות, וברש"י שאין דיני נפשות בכל מקום אלא בעוד שסנהדרי נוהגת בלשכת הגזית שנאמר וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם, וכיון דחזו דנפיש רוצחים ולא היו מספיקין לדון עמדו וגלו משם.

ממילא כשיפלא ממך דבר למשפט, אז יש לילך לבית דין הנמצא במקום מקודש יותר, וסגולת המקום היותר מקודש הוא להיותו מועיל למצוא פתח לזכות, כן בדתנן (מכות י' ע"א) מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבִרְחַ וְכָא לִפְנֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין אֵין סוֹתְרִים אֶת דִּינוֹ וְכוּ' ובגמרא תניא רבי יהודה בן דוסתאי אומר משום רבי שמעון בן שטח ברח מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו מפני זכותה של ארץ ישראל ופי' רש"י אולי ארץ ישראל תועיל למצוא לו פתח של זכות (עוד עיין תוס' סוטה י' ע"ב ד"ה מה להלן). נמצא שסגולת קדושת המקום גורם לזכות אך ודאי לא להיפך, כן כאן וקמת

אין לך אלא שופט וכהן שבימך
ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט
אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו
לך את דבר המשפט (דברים יז ט).

ברש"י ואל השופט אשר יהיה בימים
 ההם, ואפילו אינו כשאר שופטים שהיו
 לפניו אתה צריך לשמוע לו, אין לך אלא
 שופט שבימך. וכעין שבאוהחה"ק על
 הפסוק **פי יהיה בך אביון** (דברים טו ז)
 בסיבתך בא לו העוני הגדול, כי טעם
 שבחר הקב"ה לייסר לאדם בעולם הזה
 ביסורי העוני הוא כדי שבאמצעותו יזכה
 חבירו המפרנסו, כדתניא (בבא בתרא י ע"א)
 היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין
 להשיבך ולומר לך אם אלקיכם אוהב
 עניים הוא מפני מה אינו מפרנסו, אמור
 לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של
 גיהנם, כן כאן אל תאמר שלא תשמע
 אל השופט אשר יהיה בימים ההם לפי
 שאינו כשאר שופטים שהיו לפניו, אלא
 צריך אתה לשמוע לו, אין לך אלא שופט
 שבימך, לא אמרו כלשון המקרא אין
 לך אלא שופט שבימים ההם, רק אמרו
 אין לך אלא שופט שבימך, כי אתה
 והדור שבימך גורמים לו להיותו השופט,
 לפי שבמסכת ערכין (יז ע"א) זה דור דרשיו
 מבקשי פניך יעקב סלה (תהלים כד. ו) פליגי
 בה רבי יהודה נשיאה ורבנן, חד אמר דור
 לפי פרנס וחד אמר פרנס לפי דורו. אין
 לך אלא שופט שבימך כי אתה ודורך הן
 הסיבה להיותו השופט ועל כן אינך יכול
 להלין ולומר ששופטי וצדיקי הדורות
 הקודמים היו מעולים. אין לך אלא שופט
 שבימך, כי מה שהוא השופט, הוא בשלך
 ובשביל ימך ובשביל דור שכמותך.

ובמצות ביכורים וּבָאת אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר
 יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי
 הַיּוֹם וגו' (דברים יז ג) אחר שפי' רש"י אשר

הזוה"ק (ויחי רמ"ג ע"ב), כְּתִיב אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד
 תַּעֲשֶׂה בִבְקָר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשְּׁנִי תַעֲשֶׂה
 בֵּין הָעֶרְבִים (שמות כט, לט, במדבר כח, ד) תַּפְלוּת
 כְּגַד תַּמִּידִים תִּקְנוּם, תָּא חַוִּי, בְּאַתְעֲרוּתָא
 דְּלִתְתָּא (על ידי הקדבת הקרבן) אֲתַעֵר הָכִי נָמִי
 לַעֲלֹא, וּבְאַתְעֲרוּתָא דְּלַעֲלֹא הָכִי נָמִי לַעֲלֹא
 מִנָּה עַד דְּמָטִי אֲתַעֲרוּתָא לְאַתֵּר דְּבַעֲיָא
 בּוֹצִינָא לְאַדְלָקָא וְאַדְלִיק, וּבְאַתְעֲרוּתָא
 דְּתַתְנָא דְּלִתְתָּא (בהתעוררות העשן מקרבן שלמטה)
 אֲדִלִיק בּוֹצִינָא לַעֲלֹא, וְכֵד הָאִי אֲדִלִיק
 בּוֹצִינִי, כְּלָהוּ בּוֹצִינִי אֲחֲרִנִי דְּלָקִין
 וּמִתְּבָרְכָאן מִנָּה כְּלָהוּ עֲלָמִין, אֲשִׁתְּכַח
 דְּאַתְעֲרוּתָא דְּקִרְבָּנָא תִּקּוּנָא דְּעֲלָמָא
 וּבִרְכָאן דְּעֲלָמִין כְּלָהוּ, הָא פִּיצַד, שְׂאִירִי
 תִּנְנָא לְסִלְקָא (התחיל עשן הקרבן לעלות), אֲנִין
 דִּיּוֹקִנִי קִדִּישִׁין דְּמִמֶּנּוּ עַל עֲלָמָא אֲתַתְּקִין
 לְאַתְעֲרָא וּמִתְעֲרִין לְדִרְגִין בְּכִסּוּפָא דְּלַעֲלֹא
 כְּמָה דְּאַתְּ אֲמַר הַפִּירִים שׁוֹאֲגִים לְטָרֵף
 (תהלים קד, כא) וגומר, אֲלִין מִתְעֲרִין לְדִרְגִין
 עֲלָאִין דְּעֲלִיָּהוּ עַד דְּמָטִי אֲתַעֲרוּתָא עַד
 דְּבַעֲיָא מְלָכָא לְאַתְחַבְרָא בְּמִטְרוּנִיתָא,
 וּבְכִסּוּפָא דְּלִתְתָּא נִבְעִין מִיֵּין תַּתְּאִין
 לְקַבְלָא מִיֵּין עֲלָאִין, דְּהָא לֹא נִבְעִין מִיֵּין
 עֲלָאִין אֲלֹא בְּאַתְעֲרוּתָא דְּכִסּוּפָא דְּלִתְתָּא,
 וְכֵדִין תִּיאַוּבְתָּא (השתקקות של תחתונה ועליונה)
 אֲתַדְּבֵק וְנִבְעִין מִיֵּין תַּתְּאִין לְקַבְלָא מִיֵּין
 עֲלָאִין וְעֲלָמִין מִתְּבָרְכָאן וּבּוֹצִינִי כְּלָהוּ
 דְּלִיקוּן וְעֲלָאִין וְתַתְּאִין מִשְׁתַּבְּחִי בְּבִרְכָאן.
 נמצא שעשן זה, הוא העולה למעלה
 למעלה וחוזר ומשפיע למטה וזה הוא
 סיבה טובה להיותו מיתמר ועולה ישר
 ללא הפרעות כלל.

ובזכותה של ארץ ישראל עוד עיין בסוף
 הדברים שכתבנו על הפסוק וַיִּרְדְּפֵם עַד
 חוּבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק (בראשית יד, ט)
 שאברהם הוציא את המלכים מכל שטחה
 של הזכות בארץ ישראל, עד חובה שהוא
 חוצה לארץ.

הן מה שבתרגום יונתן בן עוזיאל שום תשים עליך מלך, תתבצעון אילפן מן קדם ה' ומבַּתֵּר בְּדִין תִּמְנֹן עֲלִיכֹן מֶלֶכָא וכו'. כלומר שתשאלו מה' על ידי נביאיו איזה מלך להעמיד. וזה לשון ספה"ק לב שמחה, הלשון כפול שום תשים שתי שימות על פי התרגום יונתן בן עוזיאל דַּתְּבַעֲוֹן מִן קֶדֶם ה' וּמִבַּתֵּר בְּדִין תִּמְנֹן עֲלִיכֹן מֶלֶכָא, ואפשר שנרמזו בתיבת שום אותיות שמו הרומז לשמו יתברך, גם מֶלֶךְ בגימטריא ב' השמות, לכן נכפל שום תשים, שום בשמים ואחר כך תשים אתה, ע"כ.

הנה הנביא ישעיה אומר דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קִרְאוּ בִּהְיוֹתוֹ קְרֹב יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרָכָו וְאִישׁ אֶן מַחֲשַׁבְתּוֹ יֵשֵׁב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יִרְבֶּה לְסֻלּוֹת (ישעיה נה. ו-י) ואמר רבה בר אבוב (ראש השנה יח ע"א) אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, שבת זו פרשת שופטים היא שבת ראשונה שבחודש הרחמים והסליחות, בחודש זה אנו בהכנה דרבה לקראת הימים הנוראים ועל כך אמרה תורה שום תשים עליך מלך הוא המלך המשפט המלך הקדוש יתברך שמו, ה' בְּשָׂמִים הֵכִין כֶּסֶף וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה (תהלים קג. יט) בראש השנה ועד יום הכיפורים, רצה לומר שכבר כעת עם כניסת חודש אלול שום תשים עליך את המלך המשפט המלך הקדוש. ואיך תשים את מלכותו יתברך שמו עליך, הנה המלך הוא אשר חייבים בכבודו ואוי למי שיפגע בכבוד המלך, אך מאידך להבדיל אין ספור הבדלות גם מי שיבייש כל פקיד רם מעלה כגון פקיד בכיר במס הכנסה וכדומה או אף כל גבר אלים מהנהו בריוני, אזי אותו מבייש גם הוא לא יהיה יוצא נקי והכל לפי המתבייש, ומה בין כבודם שלהם ובין כבודו של מלך, כבודו של מלך נפגם

יהיה בימים ההם אין לך אלא כהן שבימך כמו שהוא, ממילא גם כן אפשר לומר מה שלא פי' בלישנא דקרא אין לך אלא כהן שבימים ההם אלא אין לך אלא כהן שבימך. כהן שבימך כי אתה ודורך הן הסיבה להיותו הכהן. אך בביכורים לא נראה להרמב"ן פירוש זה, כי רק בשופט מן הזקנים שייך לומר שצריך לשמוע לו אף על פי שאינו גדול וחכם כשופטים הראשונים אשר היו לפניו ויפתח בדורו כשמואל בדורו (ראש השנה כה ע"ב), אבל בביכורים למי יביאם אם לא לכהן שבימיו. והרמב"ן מיישב הדברים בדרך אחר עיין שם. ואילו בספורנו אין לך אלא כהן שבימך, אף על פי שלא יהיה גדול בחכמה לא תחדל מדובר עימו בחכמה באומרך ה' אֱלֹהֶיךָ (דברים כו. ג. וְכָאֵת אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיּוֹם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִנֵּה הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ וגו') אף על פי שזה לא יאמר זולתי לאנשי השם כמו למלכים ולנביאים, מכל מקום בהיותך מביא אליו הביכורים כמביא דורון לאל יתעלה שהוא בעל הקרקע, ראוי שתדבר עימו בזה בדרך כבוד.

הכנה לימים נוראים בין אדם לחבירו ומעלת עסק התורה וזחירות מביטולה

שום תשים עליך מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִכָּרֵב אַחִיךָ תִּשִּׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אַחִיךָ הוּא (דברים יז. ט.)

בדרשה שבת קודש תשע"ז נאמרו הדברים מענין בין אדם לחבירו ומענין עסק התורה, ולהתעוררות הענין הנה מן הדברים שנאמרו. זה לשון הרמב"ן בא"ד, אבל לדעת רבותינו יש בכתוב הזה תנאי נסתר, יאמר שום תשים עליך המלך שיבחר ה' בו אם תוכל לעשות כן שיענד ה' בנביאים וכו'. מסתמא דברי הרמב"ן

אם וכאשר בתוך ממלכתו חיים אנשים במריבה ובמחלוקת, מצב זה פוגע בכבודו של מלך, כי מלך הוא המולך על כל מלכותו ותחת ממשלתו צריך להיות סדר והכל נתונים תחת מרותו ואוי למי שיפר סדר זה במחלוקות ומלחמות פנימיות בתוך רחבי הממלכה של אותו מלך, ועל כן אמרה לנו תורה שום תשים עליך את מלכותו יתברך שמו על ידי שתנהג כשורה בבין אדם לחבירו, כי אם חלילה לא כן, הרי זה זלזול רח"ל בכבודו של מלך.

בחודשים אלו החלו בעבודות בניית חומה בתוככי האדמה, חומה אשר תקיף את רצועת עזה כדי למנוע מהמרצחים הישמעאלים לעבור באמצעות חפירות ומנהרות תת קרקעיות אל הישובים היהודיים. העלויות הכספיות של בניית חומות תת קרקעיות אלו נאמד במאד הרבה כספים. והנה אם נתבונן בספר חסידים שכתב רבי יהודה החסיד לפני יותר משמונה מאות שנים (נפטר יג אדר ד' אלפים תתקע"ח) נראה שהוא מגלה איך בלי אותן חומות והוצאות כספיות כבדות וטירחות מרובות ניתן למנוע מאותם מרצחים לבצע את זממם. שזה לשון ספר חסידים (סימן רט), לְעוֹלָם לֹא יַעֲשׂוּ הָעֲרָלִים רָעָה אֶלָּא אִם כֵּן יַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל תַּחֲלָה רָעָה בִּינִיהֶם זֶה לָזֶה, וְלֹא יִתְּבֹא תַלְמִידֵי חֲכָמִים אֶלָּא אִם כֵּן יָבֹא זֶה לָזֶה תַּחֲלָה אוֹ שְׂמִבִּיזִין אֶת הַתּוֹרָה וְאֵין מוֹחִין בִּידֶם. הרי שאם ישראל ינהגו כשורה בבין אדם לחבירו ולא יעשו רעה ביניהם זה לזה, אזי אין לחשוש לא מהטילים ולא מהסקאדים ולא מהמנהרות של הצוררים.

ובאותה דרשה אחר שדיברנו מכל מיני עניינים שבין אדם לחבירו דיברנו במעלת עסק התורה והזהירות מביטולה,

ולצורך הענין שהיה שם נדרשנו להסביר מה לנשים עם עסק התורה. סיפרנו מעשה מלפני שנים כשהוזמנתי לשבות בעיר רחוקה ולדרוש ברבים, לאחר סעודת היום פנה אלי אחד מן המשתתפים שביקש להשמיע באזניי את סיפורו. את שנות ילדותו עשה בשכונת מאה שערים שם הוא נולד למשפחה ירושלמית מובהקת, וכבדור הוא נסע ללמוד בישיבה פלונית שבעיר אחרת. מתאר אותו אדם ואומר: מאז ומקדם ראשי לא היה בלימוד ואיני זוכר עצמי מתעמק בתורה. משבגרתי והגעתי לגיל המתאים הוצאתי רשיון נהיגה ואחר זמן מסויים כשכבר הייתי ראוי לכך היה בידי אף רשיון למשאית וכל זאת כבדור ישיבה, משם המשכתי והתקדמתי בלימוד מעשי המרכבה כדי להיות גם נהג אמבולנס, מובן שככה לא הייתי כלל בעסק התורה, והקשר היחיד שהיה לי עם הגמרא, זה שכשהייתי בבית המדרש אזי שנינו אני והגמרא שהינו באותו אולם בבית המדרש, אך לא מעבר לכך. והנה הגיע היום שבאתי בקשרי שידוכין עם זוגתי תחי' לה אני נשוי ואף כבר זכינו למספר ילדים ב"ה, היוזוג היה מושלם ומתאים, היינו מתאימים זה לזו וזו לזה, היא ידעה מי אני ואני ידעתי מי היא ולא היה לאף צד מאיתנו שום דרישות רוחניות יתירות מהצד השני, כל זה היה עד אותו יום בו היא ביקשתני לישב לשיחה, משנעניתי וישבנו ליד שני ספלי קפה ועוגה שהיא הכינה, פתחה בדבריה בבקשה שאקבע עת לתורה שעה אחת בכל יום ואם הדבר יקשה ממני אזי שאשתדל לפחות מחצית השעה בכל יום ואם אף הדבר הזה כבד ממני לא אוכל עשוהו, אזי לכל הפחות רבע שעה או אף עשרה רגעים מידי יום שאקדיש לתורה. בקשתה הפתיעתני כי

שְׁעָרֵי צִיּוֹן מִכָּל מִשְׁכָּנֹת יַעֲקֹב (תהלים פו. ב)
אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה, כן
צאינה וראינה בנות ציון בנות המצויינות
בהלכה, שזכותן גורמת לבעליהן וטפיהן
וכו' להיות בתורה הקדושה. ואחר
הדברים האלה דיברנו בדרשה זו ממעלת
עסק התורה שעיקרן כתובים לקמן על
הפסוק רק לא ירפה לו סוסים ולא ישיב
את העם מצרימה וגו' (דברים יז. טז).

בעון ביטול תורה נשבה עדר ה'
רק לא ירפה לו סוסים ולא ישיב את
העם מצרימה למען הרבות סוס וז'
אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה
עוד (דברים יז. טז).

במסכת חגיגה (ה' ע"ב) וְדַמְעָה תִּדְמַע וְתִרְדּוּ
עֵינֵי דַמְעָה כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר ה' (ירמיה ג. יז)
אמר רבי אלעזר שלוש דמעות הללו
למה, אחת על מקדש ראשון ואחת על
מקדש שני ואחת על ישראל שגלו
ממקומן ואיכא דאמר אחת על ביטול
תורה, בשלמא למאן דאמר על ישראל
שגלו היינו דכתיב כי נשבה עדר ה', אלא
למאן דאמר על ביטול תורה, מאי כי
נשבה עדר ה', כיון שגלו ישראל ממקומן
אין לך ביטול תורה גדול מזה.

דמעה שלישית על ישראל שגלו ממקומן
שהרי כך מפורש בפסוק שגלו שנאמר כי
נשבה עדר ה', אבל להאיכא דאמר על
ביטול תורה לפי שכיון שגלו ישראל
ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה,
והלא כמו ביטול תורה הנגרם על ידי
שנשבה עדר ה' כן יש עוד דברים
הנגרמים ממה שנשבה עדר ה' וכגון
מיעוט ממוץ ונשפך דמם וחולי ומכאוב,
ואילו בפסוק לא מוזכר ביטול תורה יותר

מה לי ולתורה, והרי גם היא ידעה גם
ידעה זאת ועל מנת כן נישאנו. לא היה
בי העוז לסרב לבקשה זו, אך באותו רגע
עלה רעיון במוחי, רעיון שעשוי לפוטריני
מהתחייבות על דברים שלכאורה אין
כלום בינם וביני. מאחר שגדלתי בבית
ירושלמי מובהק שם נוהגות הנשים
בתגלחת ומשנשאתי לזוגתי חשתי כעין
החמצה שבביתי שלי לא זכיתי לכזאת
ואף לא העליתי בדעתי להעזי ולדרוש
כזאת כי ודאי שדרישה כזו לא תיענה
מצידה בחיוב, לכן כעת משביקשה ממני
דבר שלא היה כלל בתכנית, היעזתי
בהצעה הבה נעשה הסכם, אני אקבע
אכן עת לתורה מידי יום ואת תגלחי
שיער ראשך כמנהג בית אבותיי. זוגתי
היקרה הפתיעתני כשעל אתר השיבה
בכך אעשה כדברך ואתה תקבע עת
לתורה, כך היא השיבה. וכעת הסכם זה
הסכם ויש לקיימו, אך אם הייתי יושב
ללמוד במקום שמכירים אותי, היו ודאי
לועגים לי ולוחשים שודאי נשתבשה עלי
דעת, ולכן כדי לעמוד בהתחייבות מצאתי
מידי יום פינה בבית כנסת שבאחד
הישובים אליהם נקלעתי תוך כדי עבודה
ונסיעותיי בערים שבאיזור, שם למדתי-
קראתי בגמרא כלשהי. והנה כעבור
מספר שבועות פונה אלי יהודי בבקשה
ואומר, מאחר והקמנו ארגון לקירוב
רחוקים, דרושים לנו אנשים למסור
שיעורי תורה בישובי הסביבה ונראה כי
אתה הסובב בערים מתאים לכך. ומסיים
אותו יהודי יקר את סיפורו ואומר לי
שכיום כל יומו וכל עיתותיו מוקדשות
לתורה ולקירוב רחוקים. ולהנשים
צדקניות אנו אומרים צְאִינָה וְרָאִינָה בְּנוֹת
צִיּוֹן (שיר השירים ג. יא) פִּי רִשְׁ"י בָּנִים שִׁמְצוּיִינִין
לו במצוות. ממילא אפשר על פי שאמר
רב חסדא (ברכות ח' ע"א) מאי דכתיב אֶהָב ה'

משאר דברים שנגרמו להם על ידי שגלו, ומהיכן למדו לומר שנשבה עדר ה' היינו ביטול תורה בדוקא.

ואפשר על פי התרגום יונתן בן עוזיאל כאן רק לא ירבה לו סוסים וגו', לחוד לא יסגין ליה על תרין סוסין דלמא ירכבון רברבני עליהון ויתגאון ויתבטלון מפתגמי אורייתא ויחובון חובת גלותא למצרים, הרי שעוון ביטול תורה הוא הגורם לנשבה עדר ה' בגלות המר, וזהו כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך גורם גדול וסיבה לגלות, יותר מביטול תורה הגורם לגלות.

והלך לעולמו בא מלך אחד ודחק את העיר ונתנו את השליש על פי השבועה ואמר להם השבעו לי בתורתכם שנתתם לי מכל ממונכם שליש, באו רוכלים ואמרו למלך שהטמינו תחת קרקע פספים, אמר להם עברתם על תורתכם ונשבעתם לשקר, והוליתם בשביה והחריב העיר לקים את דברי הזקן כדכתיב מקים דבר עבדו (ישעיה מד. כו, מקים דבר עבדו ונצת מלאכיו ישלים האמר ליהושעלם תושב וזערי יחידה תבנינה ותרבותיה אקום). הרי מפורש שגאווה מביא לביטול תורה וביטול תורה לגלות כבתרגום יונתן בן עוזיאל.

כרך שחרב מעשרה בטלנין

גם לשון חורבן בדאמר רבי יהושע בן לוי (מגילה ג' ע"ב) כרך שחרב ולבסוף ישב נידון ככרך, מאי חרב וכו', שחרב מעשרה בטלנין, שכיון שנתבטל ונסגר הכולל של העיר שפסקו העשרה בטלנין, בזה שייך לשון חורבן שחרב מעשרה בטלנין. לפי ששם בספר חסידים ראינו מפורש שאם לא מתעסקים בתורה אזי נחרבת העיר רחמנא ליצלקן, וכרך שחרב וגלו ולבסוף חזרו מן הגולה וישב הכרך דהיינו שעוסקים בתורה, אז נידון ככרך.

עוד ברמז מה שדמעה אחת על ביטול תורה שכיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה, כי בטול תורה בגימטריא נשבה עדר ה' (כ"ה) עם הכולל.

כשגולה למקום תורה יוצא ידי חובת גלות ובענין שעוון ביטול תורה גורם לגלות כבתרגום יונתן ויתבטלון מפתגמי אורייתא ויחובון חובת גלותא, הנה בירושלמי (יומא פרק ה' הלכה ב) וכן היתה תפלתו של כהן גדול ביום הכפורים בצאתו בשלום מן הקדש, יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שלא

ואמנם מהתרגום יונתן בן עוזיאל משמע שהגלות היא תולדה ותוצאה של עוון ביטול תורה, ואילו בגמרא (חגיגה שם) משמע בהיפוך, שביטול תורה הוא תוצאה של הגלות. ונראה שאמנם ביטול תורה הוא הגורם להגלות ועל גלות זו אמר רבי אלעזר שדמעה שלישית מהשלוש דמעות היא על ישראל שגלו ממקומן, ולזה בא האיכא דאמרי לומר שאכן כן הוא שגלו ממקומן, אך לא הגלות היא החמורה שעליה תדמע עיני, אלא על ביטול תורה שהיא תוצאת הגלות והיא חמורה יותר מהגלות, על זה תדמע עיני.

וענין דילמא ירכבון רברבני עליהון ויתגאון ויתבטלון מפתגמי אורייתא ויחובון חובת גלותא למצרים, הנה כי כן בספר חסידים (סימן ריב) בזה הלשון. בעיר אחת היתה קהלה גדולה והיו עשירים ומחמת עשרם מתגאים ולא היו עוסקים בתורה כדבעי להון למעבד, והיה שם זקן אחד וחכם, אמר להם דעו לכם אם לא תתעסקו בתורה ותחזרו בכם, תמה אני אם לא תחרב העיר, כל זמן שאותו זקן חי, בזכותו לא נעשה דבר, כשנפטר

תצא עלינו גלות לא ביום הזה ולא בשנה הזאת ואם יצתה עלינו גלות ביום הזה או בשנה הזאת תהא גלותנו למקום של תורה. והרי בעוון ביטול תורה מתחייבין גלות כבתרגום יונתן בן עוזיאל דילמא וכו' ויתבטלון מפתגמי אורייתא ויחובון חובת גלותא, ובמסכת ברכות (ה' ע"א) כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו שנאמר נאִלְמַתִּי דוּמְיָה הַחֲשִׁיתִי מְטוֹב וּבְאֵבִי נֶעְבֵּר (תהלים לט. ג.) ואין טוב אלא תורה שנאמר כִּי לִקְחַ טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אֶל תַּעֲזוּבוּ (משלי ד. ב.) וזה לשון המראה כהן (לרבי בצלאל הכהן מוילנא בעמ"ח ראשית ביסדים) שם, משום שלימוד התורה הוא בלילה ואינו ישן, נקרא יסורין גם כן כבילקוט תהלים (צד) אמר רב ביזנא אין אדם בלא יסורין, חש בעינו אינו יכול לישן, בשינו אינו יכול לישן, יגע בתורה אינו ישן, זה ער וזה ער, הוי אֲשֶׁרִי הַגִּבֵּר אֲשֶׁר תִּיִסְרְנוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתָהּ תִּלְמְדְנוּ (תהלים צד. יב.) ע"כ, הרי שעל ידי עסק התורה בלילה שהם יסורים שאינן מכוערין שהרי עבורם הוא אינו נוטל גלות שינה, הוא יוצא ידי חובת יסורין שעבורם מי שאינו עוסק בתורה נוטל גלות שינה. ממילא כן על ידי שיקיים מה שרבי נהוראי אומר (אבות פרק ד' משנה יד) הָיוּ גוֹלָה לְמָקוֹם תּוֹרָה, אם חס וחלילה נתחייב גלות, בגלותו למקום תורה כבר יצא ידי חובת גלות. ואדעה כי מה שעיקר עסק התורה הוא בלילה, הנה לשון הרמב"ם (פ"ג מהל' ת"ת ה"א) אף על פי שִׁמְצוּהָ לְלַמֵּד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אין אדם לִמְד רַב חֻכְמָתוֹ אֶלָּא בַּלַּיְלָה וכו', אִמְרוּ חֻכְמִים אֵין רִנָּה שֶׁל תּוֹרָה אֶלָּא בַּלַּיְלָה וכו' וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה חוֹטֵשׁ שֶׁל חֶסֶד נִמְשָׁךְ עָלָיו בַּיּוֹם וכו' וְכָל בֵּית שְׂאֵין נִשְׁמָעִים בּוֹ דְּבַרֵּי תּוֹרָה בַּלַּיְלָה אֵשׁ אוֹכְלָתוֹ וכו', ובזוה"ק (ויקרא כג

ע"ב) בְּשַׁעֲתָא דְּבֵר נֶשׁ קָם בְּפִלְגוּת לִילְיָא וְאִשְׁתַּדַּל בְּרִנָּה דְּאוּרִייתָא, דְּרִנָּה דְּאוּרִייתָא לֹא אֶתְקַרֵּי אֶלָּא בַּלַּיְלָא, וְכֵד אִיהוּ אֲשֶׁתְּכַח בְּאוּרִייתָא, כֵּד נִהִיר יִמְמָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מִתְקַנֵּי לִיהּ בְּחֵד חוּטָא דְּחֶסֶד לְאַשְׁתְּזָבָא מִכְּלָא וּלְנִהְרָא לִיהּ בֵּין עֲלָאִין וְתַתְּאִין, ועוד בזוה"ק (ויקרא סא ע"א) כָּל אִינוּן דְּמִתְעַסְקִי בְּאוּרִייתָא בַּלַּיְלָא, דִּיקְנִיהוּן אֶתְחַקֵּק לְעִילָא קָמִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מְשַׁתְּעִשֵׁעַ בְּהוּ כּוֹלִיָּה יוֹמָא וּמִסְתַּכַּל בְּהוּ, ובשלהי מסכת מנחות (ק' ע"א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הֵנָּה בָּרְכוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה' הָעֹמְדִים בְּבֵית ה' בַּלַּיְלוֹת (תהלים קלד. א.) מאי בלילות אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהן הכתוב כאילו עסוקים בעבודה.

וכזה הענין בדאמר רבי יוחנן (מכות י' ע"א) מניין לדברי תורה שהן קולטין שנאמר אֶת בָּצָר בַּמִּדְבָּר וגו' וכתוב בתריה וְזֹאת הַתּוֹרָה (דברים ד. מג-מד), כתב המהרש"א וכתוב בתריה וְזֹאת הַתּוֹרָה ר"ל וי"ו מוסיף על ענין ראשון את בצר וגו', כי כמו שג' ערים קולטין, כן זאת התורה קולטת וכו', ועל זה יש לפרש מתניתין הוי גולה למקום תורה וכו'.

שתעמידנו בקרן אורה היא ארץ ישראל ובתפילתו של כהן גדול יהי רצון שלא תצא עלינו גלות ואם יצתה עלינו גלות תהא גלותינו למקום של תורה, הנה בבקשת רבי אלכסנדר בתר צלותיה (ברכות י' ע"א) יהי רצון מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲמִידֵנוּ בְּקֶרֶן אֹרֶה וְאֵל תַּעֲמִידֵנוּ בְּקֶרֶן חֹשֶׁכָה, לפי שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות (ובחס נד ע"ב), ובספרי (פרשת עקב לו) בְּקֶרֶן בֵּין שָׁמַן (ישעיה ה. א.) אֲשֶׁרֶה נָא לִידֵי שִׁירַת דָּוִד לְכַרְמוֹ כֶּרֶם הָיָה לִידֵי בְּקֶרֶן בֵּין שָׁמַן שְׂמִינָה הִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

ללמדך שגבוה מחבירו משובח מחבירו. ארץ ישראל לפי שגבוהה מכל, משובחת היא מכל וכו' (עין רש"י סוכה מט ע"א, ד"ה בקרן בן שמון), ואם היא גבוהה, הרי ודאי היא מוארת באור, ממילא שתעמידנו בקרן אורה בארץ ישראל ואל תעמידנו בקרן חשיכה שלא בארץ ישראל.

ומה יעשה מי שהוא בחינת הדס או ערבה שאין בו טעם הוא תורה (על פי המדרש ויקרא רבה פרשה ל' יב) להיכן יגלה אם נגזר עליו גלות. אך גם לזה נמצא הפתרון, לפי שבלב שמחה על הפסוק וְלִבּוֹלֶן אָמַר שִׁמְח וְבוֹלֶן בְּצִאתוֹ וַיִּשְׁכַּר בְּאַהֲלֵיךְ (דברים לג יח) שהזבולוני יהיה לו שמחת החג בצאתו מביתו להסוכה אבל הישכר שהוא בתורה אזי יהיה לו השמחה באהליך היינו בבית המדרש שהרי הוא יכול ללמד חוץ לסוכה כְּדִי שֶׁתֵּהָא דַּעַתוֹ מִיִּשְׁבֶּת עָלָיו (א"ח סימן תרלט סעיף ד), והרי אמר רבי אליעזר בר מרוס (ילקוט שמעוני אמור רמז תרגז) למה אנו עושין סוכה אחר יום הכיפורים וכו', שמא יצא דינן של ישראל לגלות ועל ידי כן עושין סוכה וגולין מבתיהן לסוכה וכו'. ממילא מי שהוא בתורה, אם נגזר עליו חובת גלות אין צריך להמתין לסוכה אלא יכול הוא לקיים הוי גולה למקום תורה, אך מי שאינו בתורה ימתין לסוכה ובזה הוא יוצא ידי חובת גלות.

ג' דמעות על מקדש ראשון

ועל מקדש שני ועל ביטול תורה

ואדהכי אפשר בהאיכא דאמרי אחת על מקדש ראשון ואחת על מקדש שני ואחת על ביטול תורה, שכל הפסוק ודמעות תדמע ותדרד עיני דמעה מדבר מיום תשעה באב, ג' דמעות הללו אחת על מקדש ראשון ואחת על מקדש שני ושניהם נחרבו ביום תשעה באב (ראש השנה יח ע"ב ותענית כו ע"ב וסנהדרין קב ע"א) הרי ב' דמעות

ראשונות על יום תשעה באב, ותורה הרי מתבטלת באותו יום שחרבו שהרי תשעה באב אסור בתלמוד תורה, וממילא ג' דמעות דמוע תדמע ותדרד עיני דמעה, אחת על מקדש ראשון ואחת על מקדש שני ואחת על ביטול תורה באותו יום שנחרבו מקדש ראשון ושני.

עוד מה שבעוון ביטול תורה נשבה עדר ה'. שאמר רבי אילעא בר יברכיה (סוטה מט ע"א) שני תלמידי חכמים הדרינן בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה אחד מת ואחד גולה שנאמר לִנְס שָׁמָּה רֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בְּבִלִי דַּעַת (דברים ד. מב) ואין דעת אלא תורה שנאמר נָדְמוּ עִמִּי מְבִלֵי הַדַּעַת (דברים ד. נ). הרי דעת הוא תורה ואומר הנביא לִכֵּן גָּלָה עִמִּי מְבִלֵי דַּעַת (ישעיה ה. יג) כלומר שבשביל חוסר דעת גורמין גלות לעולם.

ושמניעה מנעילת הסנדל מקרי עינוי אמר רב נחמן בר יצחק (יטא עז ע"א) מהכא, מְנַעֵי רִגְלָךְ מִיַּחַף וּגְרוֹנָךְ מִצַּמְאָה (ירמיה ב. כה), מנעי עצמך מן החטא כדי שלא יבוא רגלך לידי יחוף, מנעי לשונך מדברים בטלים כדי שלא יבוא גרונוך צמאה, ע"כ. מנעי לשונך מדברים בטלים ורק לקיים מה שבמסכת יומא לעיל (ש ע"ב) וְדַבַּרְתָּ פֶסֶם (דברים ו. ו-ה) ולא בדברים אחרים, זאת כדי שלא יבוא גרונוך לידי צמאה על ידי שתתחייבי גלות בעוון ביטול תורה רח"ל, וכנ"ל שעוון ביטול תורה הוא הגורם לגלות.

עוד להוסיף, אחר שבנתיבי ישורון ביאר מה שבסליחות מחי ומסי וכו' בְּמָטוּ מִנֶּךָ בְּרַחֲמֶךָ דְּנִפְשֵׁינָא אֲסִי לְבָאבִין עַד דְּלֹא נִהְוֵי גְמִירָא בְּשִׁבְיָא, גמירא מלשון לימוד (ברכות יג ע"ב אנמיזו בנייכו תורה כי הכיזי דליגסו בוז ועוד דרבה בש"ס), עד דלא נהוי גמירא בשביא כלומר שלא נתלמד ונתרגל אל השבי,

ממילא כעת אפשר לומר אסי לכאבין
עד דלא נהוי גמירא בשביא כלומר
שנשוב לעסוק בתורה במקומותינו שלנו
ולא נצטרך ללמוד בגלות.

צ"ל רכב על דבר אמת זו תורה

רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את
העם מצרימה למען הרבות סוס וחי'
אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה
(דברים יז טז).

בתרגום יונתן בן עוזיאל לחד לא יסגין
ליה על תרין סוסין דלמא ירבון רברבני
עליהון ויתגאון ויתבטלון מפתגמי אורייתא
ויחובון חובת גלותא למצרים. ואף שמכאן
ראינו שהרכיבה מביאה לגאווה וכו', אך לא
כל רכיבה היא כן. שברש"י על הפסוק
למנצח על ששנים לבני קרח משכיל שיר
ידידת (תהלים מז א), לכבוד תלמידי חכמים
יסדו השיר הזה, שהם רכים כששנים
ונאים כששנים ומרטיבים מעשים טובים
כששנים, ובהמשך זה הפרק נאמר והדרך
צ"ל רכב על דבר אמת וענה צדק ותורה
נראות ימינה (תהלים מז ה) שפי' רש"י על
לומדי התורה. והנה מה נפלא לשון התרגום
על זה הפסוק, שתרגם ושיבה הדרך סגי,
בגין כן תצ"ל למרכב על סוסי מלכותא
על עסק הימנותא וקשוט וענותנותא
צדקתא. ולפ"ד ה' למעבד דחילין ביד
ימינה. הרי מפורש שכאשר מדובר בתורה
ולומדי התורה, אז תצ"ל למרכב על סוסי
מלכותא על עסק הימנותא וקשוט על
דבר אמת זו תורה (ברכות ה' ע"ב) שנאמר אמת
קנה וא"ל תמכר (משלי כג כג) אז וענותנותא
צדקתא, וזה ממש בהיפוך ממלך שלא
ירבה לו סוסים דלמא ירכבון רברני
עליהון ויתגאון. ובוזא אמרנו לשבח נגד
מי שטען על הרכב המכובד שמנהיגים
בהם את הרבנים והאדמו"רים.

לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד ואשר ראותם את
מצרים חיוס לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם
רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את
העם מצרימה למען הרבות סוס וחי'
אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה
(דברים יז טז).

במסכת סוכה (נא ע"ב) תניא רבי יהודה
אומר מי שלא ראה דיפלוסטין של
אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן
של ישראל וכו', וכולהו קטלינהו אלכסנדרוס
מוקדון, מאי טעמא איענשו, משום דעברי
אהאי קרא לא תוסיפון לשוב בדרך הזה
עוד ואינהו הדור אתו. ובח"א מהרש"א
דההוא קרא משמע ציווי, רק לא ירבה לו
וגו' ולא ישיב וגו' לא תוסיפון וגו', אבל
קרא דלקמיה מפרשת בשלח כי אשר
ראיתם וגו' לא תוסיפו לראותם עוד וגו'
(שמות יד ג) לא משמע ציווי אלא סיפור
דברים בגאולתן ממצרים, מיהו בירושלמי
(סוכה פרק ה' הלכה א) מיייתי נמי קרא דפרשת
בשלח שעברו עליו, ונראה משום דמההיא
קרא דפרשת שופטים מוכח אהאי קרא
דפרשת בשלח דהוא נמי ציווי, דכתיב וחי'
אמר לכם לא תוסיפון וגו' דהיינו שאמר
להם במצרים לא תוסיפו לראותם עוד וגו',
ע"כ ממהרש"א. וכן במצוה שלא לשכון
בארץ מצרים לעולם (חט"ק מצוה ת"ק) אמרו
זכרונם לברכה (מכילתא בשלח יד ג) בשלשה
מקומות הזהירה תורה שלא לשוב בארץ
מצרים וכו', אחד הוא שזכרנו (חי' אמר לכם לא
תספון לשוב בדרך הזה עוד), והשני הוא בדרך
אשר אמרתי לך לא תסיף עוד וגו' (דברים
כת סח, והשיבך ה' מצרים בארץ בדרך אשר אמרתי לך לא
תסיף עוד לראותה, והשלישי כי אשר ראיתם
את מצרים היום לא תספו וגו', אף על פי
שמן הנגלה שבו היה נראה שיהיה ספור,
באה הקבלה עליו שהוא מניעה.

ואם ילכו אנשיו להביא סוסים ממצרים אזי שוב ירדו ניצוצות קדושה למצרים ועל ידי כן יתבטל האיסור לשוב מצרימה והיינו ולא ישיב את העם מצרימה שלא יגרום לכך שיהיה מותר לשוב מצרימה וה' אמר לכם על הים בפרשת בשלח שלא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, שאמר משה כי אשר ראיתם וגו' לא תוסיפו לראותם עוד וגו', הרי לפי זה נמצא שהלאו הוא במצרים ואילו בפרשת שופטים במצות שום תשים עליך מלך (דברים י"ט) מזהיר שלא יגרום לבטל את הלאו מפרשת בשלח. ולריש לקיש שעשאוה כמצולה שאין בה דגים פירוש רק לא ירבה לו סוסים לפי שהסוסים באים ממצרים ויצטרכו לילך שמה להביאם ועל זה אמר ולא ישיב את העם להביא סוסים ממצרים כדי שלא ירדו ניצוצות קדושה לשם, לפי שה' אמר לכם על הים בפרשת בשלח שלא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, הרי שהלאו הוא במצרים ואילו בפרשת שופטים מזהירם מלידור מצרימה שלא ישובו לשם ניצוצות קדושה.

ואחר דברי המהרש"א שמזכיר ב' המקומות שבהן הוזהרו לשוב מצרימה, הנה לשון הרמב"ם (פ"ה מהל' מלכים ה"ז), בשלשה מקומות הוזהרה תורה שלא לשוב למצרים, שנאמר לא תספון לשוב בדרך הזה עוד, לא תסיף עוד לראתה (דברים כ"ט) והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תסיף עוד לראתה, לא תספון לראתם עוד עד עולם, ע"כ, ופשוט אשר מה שנאמר בתוכחת פרשת כי תבא והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תסיף עוד לראתה, זה נאמר כבר גם אחר פרשת שום תשים עליך מלך, ממילא ודאי שלא תוסיף עוד לראותה שבפרשת כי תבא אין זה ציווי אלא תוכחה וכעין סיפור דברים בלבד.

וכאן בתרגום יונתן בן עוזיאל לחוד לא יסגון ליה על תריין סוסון דלמא ירעבון רברבני עליהון ותגאון ותבטלון מפתגמי אורייתא ויחובון חובת גלותא למצרים וה' אמר לכון לא תוספון למתובב בארץא הדין תיוב, משמע מה שנאמר וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד אין זה כי אם תוצאת דברים הבאה מהרבות סוס עד שעל ידי זה יתחייבו גלות למצרים וכו' ונמצא אתם עוברים על לאו מוקדם מפרשת בשלח.

והנה במסכת ברכות (ט"ז ע"ב) וינצלו את מצרים (שמות י"ב לו) אמר רב אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן וריש לקיש אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים, ובבבן יהודע ביאר מה בין מצודה שאין בה דגן לבין מצולה שאין בה דגים, שמצודה שאין בה דגן אפשר אחר זמן לשוב ולהניח שם דגן, אבל שלילת הדגים במצולה היא שלילה מוחלטת לתמיד, ומחלוקת רב אמי וריש לקיש הוא לענין לדור בארץ מצרים בזמן הזה, שיש אומרים שאיסור ישיבה במצרים הוא אחר שכבר נבררו משם כל ניצוצי הקדושה, אבל אחר ששוב חזרו למצרים שלא כדין, שוב נתערב שם ניצוצי קדושה, ולפי זה מצרים בזמן הזה כדין שאר ארצות לדור שם ולכן רב אמי המשיל למצודה שאין בה דגן שאפשר אחר זמן שיניחו דגן במצודה, וריש לקיש סבר שלדור במצרים הוא איסור מוחלט גם בזמן הזה לפי שעשאוה כמצולה שאין בה דגים במוחלט ולעולם, זה תו"ד הבן יהודע.

ממילא פירוש הפסוק לרב אמי וריש לקיש יתפרש יפה, לרב אמי שעשאוה כמצודה שאין בה דגן פירוש רק לא ירבה לו סוסים לפי שהסוסים באים ממצרים

בשביל דברים גדולים להרבות סוסים, וכיון שנתפתה לו, אז שוב גם בדברים קטנים הוא מושל עליו ואפילו רק בשביל להרבות סוס יחיד.

ועל זה אפשר להמליץ את הפסוק ה' מְשִׁכֵּי הָעֶזְרָה בְּחֶבְלֵי הַשָּׂא וְכַעֲבוֹת הָעֶגְלָה חֲטָאָה (ישעיה ה. יח). הוי מושכי העוון כלומר שאפילו עוון קל הנרמז כאמור בתיבת סוס בלשון יחיד הם מושכים בחבלי השוא, חבלי השוא היינו שחבל הוא עבה וחזק מחוט רגיל ועל אחת כמה וכמה חבלי השוא חבלים הרבה שהם נעשו חזקים, וחבלי השוא היינו חבלים שהם השוא כלומר בשביל כל מיני מְשִׁאֵת שָׂא וּמְדוּחִים (איכה ב. יד) וגם עוון בגימטריא סוס. הרי מושכי העוון מרמז על סוס אחד הנמשך מחבלים הרבה של שוא.

התורה תהיה עם המלך תמיד

וְהָיָה כְּשֶׁבִיתוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלָכְתּוֹ וְכָתַב לֹא אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלְפָּנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם (דברים יז. יח).

במסכת סנהדרין (כא ע"ב) וכתב לו את משנה וגו' כותב לשמו שתי תורות, אחת שהיא יוצאה ונכנסת עימו ואחת שמונחת לו בבית גזיו, אותה שיוצאה ונכנסת עימו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד פי מימיני בל אמוט (תהלים טז. ח) וכו'.

ביום שנעשיתי כ"א שנים אמר לי הגאון שבט הלוי את הפסוק שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט, ופירש שהשויתי ה' לנגדי תמיד הוא בכח כי מימיני בל, כלומר שהאותיות הימניות של בל הן אף שהוא בגימטריא השם התמידי אֶהְיֶה. ממילא אחר דברי הגאון

עוד בדרך מוסר, מה שכתב בזהב משבא (להגרמ"ש שפירא ר"י באר יעקב) שאם כהתרגום יונתן בן עוזיאל המלמד על תוצאת דברים בלבד, אם כן לכאורה היה די להודיע הצרה שתגיע בהרבות סוס, ומהו שממשיך וה' אמר לכם וגו', אלא שמזה מבואר שחובת הגלות אינה הצרה הגדולה, כי אם מה שעל ידי זה יעברו על האיסור לשוב בדרך הזה עוד למצרים, דלעבור על איסור תורה הוא חמור מחובת גלות. וגם לדברי הזהב משבא צריך לומר שהפסוק בפרשת בשלח הוא ציווי.

ובענין אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד ולא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד, הנה אומר הנביא וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֲבִידִים בָּאָרֶץ אֲשׁוּר וְהַנִּדְחִים בָּאָרֶץ מִצְרַיִם (ישעיה כג. יג), וברש"י האובדים בארץ אשור לפי שנפוצו בארץ רחוקה לפנים מן הנהר סמבטיון קראם אובדים, ע"כ, כלומר אובדים לפי שאינם בנמצא. אך מדברי רש"י אפשר להמשיך פירוש הנדחים בארץ מצרים, לפי שנדחו לארץ שאמר הקב"ה לא תוסיפו לשוב שמה קראם נדחים, שנדחו לשם.

היצר בא אל האדם להרבות דברים, ולבסוף אם שומע לו מפתחו אף בשביל דבר קל

רַק לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעַם מִצִּרְיָמָה לְמַעַן הַרְבֹּת סוּס וְה' אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפְּנוּ לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד (דברים יז. טז).

בתחילה לא ירבה לו סוסים בלשון רבים, ולבסוף למען הרבות סוס בלשון יחיד. אמר על כך הגה"ק מאוסטרובצא כי מתחילה בא היצר אל האדם לפתותו

שבט הלוי, הנה זהו תורה שיוצאה ונכנסת עימו תמיד בקביעות שעושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל וכנ"ל. עוד בזה עיין מה שכתבנו על הפסוק וְהִיטָה אֶף שְׁמִי (דברים טו, ט).

והיתה עימו בתוך מציאותו,

וקרא בו שתהיה חקוקה על ליבו

וְהִיטָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן
לְלַמֵּד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהָיו לְשִׁמּוֹר אֶת
כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַחֻקִּים
הָאֵלֶּה לְעֹשֶׂתָם (דברים י, ט).

והיתה לשון נקבה, וקרא בו לשון זכר, וכבר דקדקו בזה. ובאבן עזרא וברמב"ן והיתה עימו התורה, וקרא בו בספר, והרמב"ן הוסיף על דרך האמת והיתה עימו התורה עצמה תהיה עימו כדרך וה' נתן חֶכְמָה לְשִׁלְמָה (מלכים א' ה, כו) ואומר וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמִלְכָּה (דברי הימים א' כט, כג).

ובהבדל אם נכתב עימו או איתו, כתב בספר מצח אהרן (להרה"ג רבי אהרן וואלקין) שאיתו נופל על חפץ ודבר שאדם נוטל איתו, מה שאין כן עימו מורה על דבר פנימי הנמצא בתוך תוכו ובפנימיות, ולפי זה פ"י בנו הרב שמואל דוד וואלקין והיתה עימו שתהיה התורה בתוך מציאותו ולא רק כחפץ הנמצא איתו בכל מקום, וקרא בו כלומר שהתורה תהיה חקוקה על ליבו בו ממש, ועל כן לא נאמר וקרא בה. וכזאת כתבנו אודות מה שבמסכת מגילה (יח ע"ב) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב, מיתבי, אמר רבי שמעון בן אלעזר מעשה ברבי מאיר

שהלך לעבר שנה בעסיא ולא היה שם מגילה וכתבה מליבו וקראה, אמר רבי אבהו שאני רבי מאיר דמיקיים ביה וְעַפְעַפִּיךָ יִישְׂרוּ נֶגְדְךָ (משלי ד, כה, עיניך לנכח יביטו וְעַפְעַפִּיךָ יִישְׂרוּ נֶגְדְךָ), אמר ליה רמי בר חמא לרבי ירמיה מדפתי מאי וְעַפְעַפִּיךָ יִישְׂרוּ נֶגְדְךָ, אמר ליה אלו דברי תורה דכתיב בהו הִתְעַיֵּף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינְנוּ (משלי כג, ה) ואפילו הכי מיושרין הן אצל רבי מאיר. כי אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב ורבי מאיר לא כתבה בעל פה אלא כתבה מליבו וכמפורש בגמרא שברבי מאיר מיקיים וְעַפְעַפִּיךָ יִישְׂרוּ נֶגְדְךָ ומיקיים ביה והיו הדברים האלה אשר אֲנִכִּי מְצֹנֵךְ הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ (דברים ו, ו) וְכִתְבֶם עַל לוח לְבָבְךָ (משלי ג, ג) והיינו שכתבה מליבו ולא עבר על האיסור שלא לכתוב אות אחת שלא מן הכתב, וזהו גם מיושרין הן אצל רבי מאיר שנאמר עיניך לנוכח יביטו וְעַפְעַפִּיךָ יִישְׂרוּ נֶגְדְךָ. עיניך לנוכח יביטו ואינו צריך שעניו יביטו במגילה אחרת בשביל להעתיקה, כיון שברבי מאיר מתקיים וְעַפְעַפִּיךָ יִישְׂרוּ נֶגְדְךָ היינו נגדך ממש, שהעפעפים הצריכים להישיר אל מול הכתב בשביל להעתיקו, ברבי מאיר הם היישירו לנגדו ולמולו ואל ליבו וממילא אין זה שלא מן הכתב.

ובחתם סופר (תורת משה) והיתה עימו פירוש זכות התורה יהיה עימו וקרא בו כל ימי חייו פירוש בספר תורה יקרא קורות כל ימי חייו. כן בסדר יעקב על מסכת עבודה זרה (מד ע"א) בד"ה במקום תפילין בא"ד, כפי הידוע מהחתם סופר מה שכתוב במלך והיתה עימו וקרא בו כל ימי חייו דצריך לקראות בו במלך עצמו התורה בהתנהגותו. כלומר שיקראו התורה במלך ובהתנהגותו.

עצמו, אם בניו בקרב ישראל ששלום ביניהם שאז גם אביהם המת הוא בבחינת יאריך ימים, דהא ברא מזכי אבא (סנהדרין קד ע"א), זהו למען יאריך ימים על ממלכתו הוא האב ובניו כשהם בשלום ואחדות בקרב ישראל.

ממכריו על האבות בימי דוד ושמואל
חלק חלק יאכלו לבד ממכריו על
האבות (דברים יח).

ברש"י, לבד ממכריו על האבות, חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה טול אתה שבתך ואני אטול שבתך. ולהבין מה שבתורה נאמר מפורש אודות ממכריו שיהיה בעתיד בימי שמואל ודוד. הנה התרגום אונקלוס מתרגם תמיד את המילות בפשט ולא כהתרגום יונתן בן עוזיאל שמביא מכל פרד"ס התורה, ואילו כאן בפעם הזאת באונקלוס חלק בחלק יאכלו בר ממטרתא דיייתי בשבתא, דכן אתקינו אבהתא. ואם תמיד אונקלוס מתרגם את המילות בפשט, אז צריך לומר כנ"ל שתרגומו כאן זהו בפשט הפשוט, וממילא הפשט הפשוט של ממכריו על האבות הוא מה שבעתיד מכר האבות זה לזה בימי דוד ושמואל טול אתה שבתך ואני אטול שבתך.

פרעה אמגושי דכתיב הנה יוצא חמימה
פי אתה בא אל הארץ אשר ה' אלהיך
נתן לך לא תלמד לעשות פתועבת
הגוים ההם (דברים יח ט).

במסכת שבת (עז ע"א) אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, הלומד דבר אחד מן המגוש חייב מיתה וכו', מגושתא רב ושמואל, חד אמר חרשי (מכשף) וחד אמר גדופי (מן

תורה צוה לנו משה מורשה כששלום בישראל
לבדתי רום לבבו מאחיו ולבדתי סור
מן המנוחה ימין ושמואל למען יאריך
ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב
ישראל (דברים יח כ).

במסכת הוריות (יא ע"ב) אמר רב ואין מושחין מלך בן מלך מנלן, אמר רב אחא בר יעקב דכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו, ירושה היא לכם, ומנלן דכי איכא מחלוקת (בן מלך שיש חלקים על מעיו למלך) בעי משיחה וכו', אמר רב פפא אמר קרא הוא ובניו בקרב ישראל, בזמן ששלום בישראל קרינא ביה הוא ובניו ואפילו בלא משיחה.

ובדרך מוסר לפי שבמסכת סנהדרין (נא ע"ב) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים לג ד) מורשה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית. ירושה מגעת לבנים, והנה התורה היא ירושה לכל ישראל לפי היותם בני מלכים וכדברי שמעון (שבת קיא ע"א) כל ישראל בני מלכים הם, וכיון שבני מלכים יורשים ללא משיחה ופעולה כלשהי, לכן התורה היא ירושה לכל ישראל. אבל כל זה הוא רק בתנאי שאין מחלוקת, כי כשיש מחלוקת חס ושלום, אז אפילו בן מלך אינו יורש המלוכה אם לא פעולת המשיחה. אם כן, תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב, מורשה היא לכל ישראל בזמן שאין מחלוקת שאינה לשם שמים.

למען יאריך ימים הוא האב על ממלכתו גם
אחר מותו, אם בניו בקרב ישראל בלא מחלוקת
גם להוסיף שאם הוא ובניו בקרב ישראל,
בזמן ששלום בישראל קרינא ביה הוא
ובניו שאפילו בלא משיחה, אם כן בזה
הדרוש אפשר לומר פירוש למען יאריך
ימים על ממלכתו הוא דהיינו המלך שמת

האדוק בעבודה זרה ומגדף תמיד את ה' ומסית אנשים לעבודה זרה, תסתיים דרב דאמר גדופי, דאמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב הלומד דבר אחד מן המגוש חייב מיתה, דאי סלקא דעתך חרשי, הכתיב לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות, תסתיים, ובתוס' ד"ה אמגושא, פ"י בערוך דפליגי בהא דאמר רב פפא באלו מגלחין (מערך קטן יח ע"א) פרעה אמגושי היה דכתיב הנה יצא המימה (שמות ז, ט, לך אל פרעה בבקר הנה יצא המימה וגו'), חד אמר לעשות כשפים היה יוצא אחד אמר גדופי שהיה עושה עצמו עבודה זרה שהיה אומר לי יאורי ואני עשיתני, ואין נראה לר"י דפליגי רב ושמואל במאי דאמר רב פפא, אלא פליגי באמגושא שנוכר בשום מקום במשנה או בברייתא, ע"כ בתוס'.

והנה אם אכן רב ושמואל לא פליגי במה דאמר רב פפא, אם כן ודאי אין משמעות האמגושי שאמר רב פפא נכנס למחלוקת רב ושמואל, כי אחר שרב ושמואל כבר חלקו במשמעות תיבת אמגושי אין נראה שרב פפא ישתמש בתיבה זו המשתמעת לב' פנים ותלויה במחלוקת, אלא ודאי שרב פפא כשאמר שפרעה אמגושי היה, כוונתו לעבודה זרה ולא לכשפים, כי לא יתכן שהיה יוצא המימה לכשפים שהרי כל מילי מכשפות נבדקין על המים (סנהדרין סו ע"ב), וממילא זהו שלר"י בתוס' מה שרב ושמואל פליגי במשמעות אמגושי, מחלוקתם בכל מקום במשנה או בברייתא אך לא ברב פפא באמגושי דפרעה שהיה יוצא המימה, כי שם ודאי אמגושי לאו כשפים אלא עבודה זרה.

ושור'ר בבן יהוידע, פרעה אמגושי היה דכתיב הנה יוצא המימה בכישוף על המים, ואמר שפרעה יצא המימה לכשפים, אבל לא ממש לתוך המים כי אם רק לקצה שפת היאור, כי בגבול והקצה שם יתחזק הכישוף.

להיות תמים עם ה' לבל יחקור אחר העתידות
לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באלו קסם
קסמים מענין ומנחש ומכישוף (דברים יח, י).

בספר החינוך (מצוה תקי, שלא לקסם) הביא מהרמב"ם (ספר המצוות לאין, מצוה לא) ענין הקסימה שהקוסמים מתבודדים במחשבתם וקובעים כל הכונה וכל ההרגש שלהם על אותו הענין שיחפצו לדעת, ומתוך ההתבודדות והקביעות החזקה והתפשטות כל המחשבה מכל ענייני העולם הגופני, מתערב נפשם עם הרוחניים הקולטים העתידות הקרובות כידוע בין החכמים, אבל מכל מקום אין כח בהם לעולם ולא אפילו בשרים לדעת העתידות הרחוקות ולא יעלה אל המעלה הגדולה הזאת וזולתי נביאי אמת (שאצלם הגדת העתיד אינה מכוסה, אלא שבפיהם דבר ה' אשר הגיד להם), וגם בעתידות הקרובות לא ישיגו בהן הקוסמים כל האמת, אבל יתקיימו דבריהם ברוב, ובענין הזה בעצמו אין כל האנשים שוים, שיש מהם שיש להם יתרון גדול בעניינים אלו ביתרון בני אדם בגבורה ועניינים אחרים קצתן על קצתן, ואלה בעלי הפוחות אין פעולתם בעניין זה שווה, כי יש מהם שיתבודדו במדברות לחשב בזה ומהם שיכה במטה אשר בידו וכו' ומהם מי שיישר החול ויעשה בו צורות ומהם מי שישליך אבנים דקות בחתיכות עור וכו' ומהם מי שיעשה מלאכה זו בשעלי שעורים וגרגיר מלח ופחם מעורב בו ומהם מי שישליך חגורת עור בארץ ויביט בה ויגיד, והכונה בזה כולו להעיר כח נפש המביט, ומכל עניינים אלו תרחיקנו תורתנו השלמה.

זהו שאמר רבה בר בר חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל (פסחים ק"ג ע"ב) מניין שאין

שואלין בכלדיים (חז"ס בכוכבים) שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך (דברים י"ג), כלומר תמים תהיה עם ה' לבל תחקור אחר העתידות. התמימות עם ה' הוא להיות בכל רגע ורגע באמונה בה' ולא לחקור אחר העתידות שהוא היפוך הגמור של תמים תהיה עם ה'. תמים תהיה עם ה' בכל עת ובכל מצב שהוא יתברך שמו המשיג והמכין את הכל וממילא מה לך ולחקור העתידות.

ובהמשך דברי החינוך כי לאשר חננו האל דעה והנחילו דת האמת, לא יאות לו לחשב בהבלים אלו, רק שיקבע מחשבותיו בעבודת הבורא יתעלה ולא ירא מדברי קוסם, כי ה' בחסדיו ישנה מערכת הכוכבים ויבטל כח המזלות להטיב לחסידיו, וידוע שאנחנו עם הקדוש שאין אנו תחת כוכב ומזל, ה' הוא נחלתינו וכו' אשר בידו לבטל כל פעולות הכחות והמזלות. נראה זהו שאמר הקב"ה לכנסת ישראל (ברכות לב"ב) בתי י"ב מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלושים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלושים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלושים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלושים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלושים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלוש מאות וששים וחמישה אלפי ריבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך, ה' הוא נחלתנו ובידו יתברך שמו לבטל כל פעולות הכוחות והמזלות כי אנו אין אנו תחתם אלא מעליהם כי כולם נבראו בשבילנו עם ישראל.

הבורא יתברך שמו המנהיג כל המזלות ובידו לשנות מערכת הכוכבים ולבטל

כוחם, הוא נחלתנו וממילא אנו מעל המזל ואילו המחשב בהבלים והולך אצל מגידי העתידות הרי הוא תחתם, ואולי זהו והפיצך ה' בכל העמים וגו' ועבדת שם אלהים אחרים אשר לא ידעת (דברים כ"ה, סד) וברש"י כתרגומו, לא עבודת אלהות ממש, אלא מעלים מס וגולגליות לכומרי עבודה זרה, ולשון התרגום ותפלה תמן לעממיא פלחי טענתא. הרי ועבדת שם אלהים אחרים להיות תחת עובדיה ותחת המזלות ולא תחת הבורא יתברך המנהיג את המזלות. כן בתרגום אונקלוס על הפסוק וילך ה' אתך ואת מלכך וגו' אל גוי אשר לא ידעת וגו' ועבדת שם אלהים אחרים (דברים כ"ה, לו) יגלי ה' יתך וית מלכך וכו' לעם די לא ידעת וכו' ותפלה תמן לעממיא פלחי טענתא. עצם העלאת מס לכומרים נקרא עבודה זרה, דתנן (עבודה זרה נ"א ע"ב) עבודה זרה שהיה לה גנה או מרחץ נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה, ובגמרא אמר אביי בטובה בטובת כומרי, שלא בטובה שלא בטובת כומרי, לאפוקי טובת עובדי דשרי, פירוש כיון שאין הקדש לעבודת כוכבים לכן הגינה והמרחץ אינן של עבודה זרה אף שהקדישם לעבודה זרה, אך כיון שמעלה שכן לכומרים, אין נהנין מהן, הרי ועבדת שם אלהים אחרים הוא מה שמעלים מס וגולגליות לכומרי עבודה זרה.

זהו שבתחילת הפרשה כי ימצא בקרבך וגו' איש או אשה אשר יעשה את הרע בעיני ה' אלהיך לעבד בריתו וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש או לירח או לכל צבא השמים אשר לא צויתי (דברים י"ב, ב-ג), אומרו וישתחו להם ולשמש או לירח או לכל צבא השמים שלכאורה היה צריך לומר וישתחו להם או לשמש וכו'. אלא שבעצם העבודה

רש"י הקדוש מפרש כל דבר מהו. חובר חבר שמצרף נחשים או עקרבנים או שאר חיות למקום אחד, שואל אוב זה מכשפות ששמו פיתום ומדבר משחיו ומעלה את המת בבית השחי שלו, ידעוני מכנים עצם חיה ששמה ידוע לתוך פיו ומדבר העצם על ידי מכשפות, דורש אל המתים כגון המעלה בזכרתו והנשאל בגולגולת, כל זה מרש"י. ואונקלוס כך תרגם את הפסוק, וְרַטִּין רָטֵן וְשָׂאֵל בְּדִין וְדָכוּר וְתַבַּע מִן מְתָא. הרי להתרגום אונקלוס מי שמעלה בזכרתו הוא בכלל ושואל אוב וידעוני, ואילו להרש"י הוא בכלל דורש אל המתים.

שלא לשאול אחר העתידות
תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ (דברים יח, ג).

במסכת פסחים (קז ע"ב) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל מנין שאין שואלין בכלדיים, שנאמר תמים תהיה עם ה' אלקיך, וברשב"ם בא"ד ואני שמעתי חוזים בכוכבים וכן עיקר, תמים תהיה להיות בוטח בו בכל קורות ונולדות הבאות לך.

אותם בני אדם השואלים במזל, הרי אחר שהם ישמעו מה שישמעו, שוב הם לא יעשו שום פעולה להיטיב ולשפר, כי רואים הם שזהו מזלם ובליט ברירה הם מסכימים עם המזל, לא כן ישראל שהן למעלה מן המזל ויכולין להתגבר על המזל, דוגמת מה שאמר פרעה רָאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם (שמות י, י) שפי' רש"י כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם פרעה רואה אני באצטגנינות שלי אותו כוכב עולה לקראתכם במדבר והוא סימן דם והריגה, וכשחטאו ישראל בעגל וביקש הקב"ה

זרה הוא עובד להשמש הגדול והמאיר שבצבא השמים או לאחד מצבא השמים הסובבים ומושפעים מאור השמש, כלומר שהעובד עבודה זרה אז הוא כבר תחת הכוכב והמזל.

על ידי עסק התורה נעשה מפיתום פי החירות
וְחֹבֵר חֶבֶר וְשָׂאֵל אֹב וְיִדְעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים (דברים יח, יא).

ברש"י, ושואל אוב זה מכשפות ששמו פיתום ומדבר משחיו ומעלה את המת בבית השחי שלו, ע"כ. אפשר שלפי מעשיו כן שמו פיתום, כישוף המעלה את המת שידבר, כי תום אותיות מות והיינו פי תום פי המת. ופיתום על שם שהוא שלילי ביותר, הנה ברש"י על הפסוק דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת (שמות יד, ב) הוא פיתום ועכשיו נקרא פי החירות על שם שנעשו בני חורין.

ותנן (אבות פרקו' משנה ב) אֵין לָךְ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שְׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, והרי ודאי שעסק התורה הוא בפה וכדרכי עקיבא (סנהדרין צט ע"א וע"ב) זמר בכל יום זמר בכל יום אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא שנאמר נִפְשׁ עֵמֶל עֲמָלָה לוֹ פִּי אֶכְף עָלָיו פִּיהו (משלי טו, כו), וברש"י כי אכף עליו פיהו מפני שהוא משים דברים בפיו תמיד כאוכף שעל החמור וכו', מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה, ע"כ. הרי פי החירות שעל ידי עסק התורה בפה נעשו בני חורין, ובעסק התורה בפה יהיה נהפך פיתום לפי החירות לטוב ולמוטב.

מה נכלל בשואל אוב וידעוני ודורש אל המתים
וְחֹבֵר חֶבֶר וְשָׂאֵל אֹב וְיִדְעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים (דברים יח, יא).

יט, אם תהיה תמים ונכון, אז תהיה ברכה ועלה אלי ההרה והיה לי לאב.

אם תמים תהיה עם ה' אלקיך,
אז תהיה למעלה מן המזל

ואמר רב יהודה אמר רב (גידים לב ע"א) בשעה שאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִים (בראשית יז. א) וכו' וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה (בראשית טו. ה), אמר לפניו, רבש"ע הסתכלתי במזל שלי ואין לי אלא בן אחד, אמר לו צא מאיצטגנינות שלך, אין מזל לישראל, אמר רבי יצחק כל המתמים עצמו, הקב"ה מתמים עימו וכו'. וכיון שאין שואלין בכלדיים כדלעיל משום רבי יוסי איש הוצל (פסחים ק"ג ע"ב) שנאמר תמים תהיה עם ה' אלקיך, והרי אברהם אבינו נצטווה התהלך לפני והיה תמים ואז ויוצא אותו החוצה ואמר לו הקב"ה צא מאיצטגנינות שלך אין מזל לישראל, אין מזל לישראל אם תמים תהיה עם ה' אלקיך.

ושלשת שיהו משולשין

שְׁלוֹשׁ עָרִים תִּבְדִּיל לָךְ בְּתוֹךְ אֶרֶץ
אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ, תִּכְיֶן
לָךְ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלְשֵׁת אֶת גְּבוּל אֶרֶץ אֲשֶׁר
יִנְחִלָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לְנוֹם שְׂמָה כָּל
רֵצִיחַ (דברים יט. ב-ג).

ברש"י ושלשת, שיהא מתחילת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט כשעור מהלך שיש ממנה עד עיר השניה, וכן משניה לשלישית וכן משלישית עד גבול השני של ארץ ישראל.

ולפי זה מידות הארץ יהיו נחלקים לארבעה חלקים שוים ובתווך יהיו נקבעים שלוש ערי מקלט. כלומר שכדי לקבוע שלוש ערים בצורה הנ"ל, יש לחלק את

להורגם אמר משה בתפילתו למה יאמרו מְצָרִים לאמר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהָרֹג אֹתָם בְּהָרִים (שמות לב. יב), זו הוא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם. הרי בכוחו של האיש הישראלי להתגבר על המזל. כן במסכת שבת (ק"ו ע"א) האי מאן דבמאדים (הטלד במזל מאדים) יהי גבר אשיד דמא, אמר רב אשי אי אומנא (מק"ז דם) אי גנבא (ליסטים הודג נפשות) אי טבחא אי מוהלא. הרי שאותו מזל יכול להיות לטוב ולמוטב.

אם תמים תהיה, אז תהיה עם ה' אלקיך

ומה שלא נאמר תמים תהיה אלא תמים תהיה עם ה' אלקיך, זה לומר שאם תמים מבלי לחקור אחר העתידות אצל הכלדיים, אז תהיה בכל לבבך עם ה' אלקיך, ולפי שבאגרא דכלה תמים תהיה עם, תיבת עם פירושו חיבור, כנודע מה שפירשו המפרשים בפסוק בַּחוּרִים וְגַם בְּתוֹלוֹת זִקְנִים עם נְעָרִים (תהלים קמ. יב) שלא אמר בחורים עם בתולות כי לא יאות לכתוב בהם אותיות החיבור, אבל זקנים עם נערים יאות ויאות בהם החיבור, כי סתירת זקנים בנין (מגילה לא ע"ב) וכמו שנאמר בַּחוּרִים וְזִקְנִים יַחְדָּו (דמיה לא. יב), ע"כ. ממילא תמים תהיה עם ה' אלקיך כלומר אם תמים מבלי לחקור אחר העתידות, אז תהיה עם ה' אלקיך איתו יתברך שמו. וכן משמע מלשון רש"י תמים תהיה עם ה' אלקיך, התהלך עימו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עימו ולחלקו. כן בבעל הטורים על הפסוק וְאַעֲשֶׂה לָּךְ גְּדוֹל וְאַבְרָכָךְ וְאַגְדִּלָּה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרָכָה (בראשית יב. ו) והיה ו' במסורה, וְהָיָה בְּרָכָה וְהָיָה תָּמִים (בראשית יז. א) הַתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִים (שמות לד. ב) עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְהָיָה שֵׁם (שמות כד. יב) וְהָיָה לִי לְאָב (שופטים יז. ט) וְהָיָה לְנוֹ לְאָב (שופטים יח.

או בדרך אחר ושלשת כמשמעו ממש שבסך הכל יוצא כדברינו. דהיינו אשר אם נניח כלעיל שאורכה של ארץ ישראל מן הדרום לצפון הוא ג' אלפים מיל, כי אז נחלק את אורך הארץ לג' חלקים שוים שכל שלישי יהיה אלף מיל ובתווך באמצעיתו של כל שלישי תהיה עיר מקלט אחת, ונמצא כנ"ל אשר עיר ראשונה תהיה ת"ק מיל מגבול דרומי ומעיר ראשונה לשניה אלף מיל ומשניה לשלישית שוב אלף מיל ומשלישית לגבול צפוני ת"ק מיל, ואתי שפיר ושלשת כמשמעו.

ובזה גם היה מתיישב שלפי הגמרא וכפירוש רש"י כאן למה יגרע חלקם של יושבי הספר, דהיינו אותם היושבים בחצי המרחק הסמוך להגבול שיש מהגבול עד העיר מקלט הסמוכה להם, למה יגרע חלקם מחלק היושבים בין עיר לעיר ומחלק היושבים בחציו הפנימי של המרחק שבין הגבול לעיר מקלט הראשונה שהם יבחרו בשעת מנוסה לעיר מקלט את העיר הסמוכה ביותר למושבם ויהיה להם ממקום מושבם עד לעיר המקלט לא יותר משמינית של ארץ ישראל, לא כן היושבים בספר יהיו נאלצים לנדוד עד מידת רבע מאורך ארץ ישראל. ולפי שחשבנו לעיל שמגבול דרומי עד לעיר ראשונה וכן מעיר אחרונה עד לגבול צפוני יהיה רק מחצה מהשליש, הרי יושבי הספר לא יהיו מרוחקים הרבה. אלא שגם לזאת כבר אמרו בגמרא (מכות י"א) ומאי שנא מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי ומאי שנא מציעאי דמקרב, אמר אביי בשכס נמי שכיחי רוצחים. כי שכס היתה אמצעית בין חברון וקדש, מה שאין כן האי גיסא והאי גיסא היינו חברון וקדש

הארץ לארבעה חלקים שוים ובין חלק לחלק יהיה נקבע עיר מקלט אחת. והשפתי חכמים בא לתרץ למה לזאת ייקרא ושלשת כשמתחלק לארבעה חלקים שוים, ולפי דבריו נמצא המשמעות שמהגבול עד לעיר שניה שלישי ומעיר ראשונה לשלישית שלישי וכן מעיר שניה לקצה האחרון של הארץ שלישי, דהיינו שכאשר ארץ ישראל נחלקת לב' חלקים שוים, אזי באמצעית החצי הראשון תהיה עיר מקלט ראשונה ובאמצעית החצי השני תהיה עיר מקלט שלישית ובאמצע בין שני הערים תהא עיר מקלט שניה, נמצא שמעיר קיצונה אחת לעיר קיצונה שלישית יהא מרחק כמו מגבול דרומי לעיר האמצעית וכמו מעיר האמצעית לגבול צפוני.

ולולא גמרא מפורשת (מכות ט' ע"ב) ושלשת שיהו משולשין שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכס ומחברון לשכס כמשכס לקדש ומשכס לקדש כמקדש לצפון, היינו אומרים ושלשת כמשמעו לחלק לשלושה, והחלוקה תהיה לפי סדר אשר נניח שאורך ארץ ישראל ג' אלפים מיל מן הקצה הדרומי עד הקצה הצפוני, כי אז נמדוד ת"ק מיל מגבול דרומי עד לעיר מקלט ראשונה ומעיר מקלט ראשונה לעיר מקלט שניה נמדוד אלף מיל וכן מעיר מקלט שניה לשלישית אלף מיל ומשלישית לגבול צפוני שוב ת"ק מיל ואתי שפיר ושלשת, היינו ששני שלישים מתוך הג' שהשליש האחד מהב' נמצא בין עיר ראשונה לעיר שניה והשליש השני מהב' נמצא בין עיר שניה לעיר שלישית, והשליש האחרון מחולק מחצית השליש נמצא מן הקצה מזה והמחצית האחר הוא מן הקצה השני ובסך הכל בין כולם ושלשת לג' חלקים כמשמעות הפסוק.

קָנָה וְאֵל תִּמְכֹּר (משלי כג. כג) כִּי קָנָה
בְּגִימָטְרִיא לְקַח טוֹב וּבְגִמְרָא לְעִיל (ברכת
ה' ע"א) אָמַר רַבִּי זִירָא וְאִיתִּימָא רַבִּי חֲנִינָא
בַּר פִּפְא בָּא וְרָאָה שְׂלָא כְּמִידַת הַקְּב"ה
מִידַת בֶּשֶׂר וּדְם, מִידַת בֶּשֶׂר וּדְם אָדָם מוֹכֵר
חִפְץ לַחֲבִירוֹ מוֹכֵר עֶצֶב וּלְקוֹחַ שְׂמֹחַ אֲבֵל
הַקְּב"ה אֵינוֹ כֵּן, נָתַן לָהֶם תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל
וּשְׂמֹחַ שְׂנָאֵמַר פִּי לְקַח טוֹב נִתְּנִי לָכֶם
תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזֹבוּ (משלי ד. ב.) מֶה שֶׁהַקְּב"ה
שְׂמֹחַ שְׂנָתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל פִּי רִשְׁיִי שֶׁהָיָה
הַקְּב"ה מְזַהֵרִם מִלְּעֻזָּב אוֹתָהּ וּמִשְׂבַּחָהּ
לִפְנֵיהֶם בִּלְקַח טוֹב אַחֵר שְׂנִתְּנָה לָהֶם,
מִמִּילָא זֶהוּ שֶׁאָמַר לָהֶם הַקְּב"ה לְיִשְׂרָאֵל
כִּי לְקַח טוֹב הוּא אִמַּת קָנָה, קָנָה שֶׁהוּא
בְּגִימָטְרִיא לְקַח טוֹב, אֵת זֶה אֵל תִּמְכֹּר,
שֶׁהַקְּב"ה מְזַהֵרִם מִלְּעֻזָּב אוֹתָהּ. וְנִשְׁבַּח
לְדִידָן, טוֹב וְיִשָּׁר ה', טוֹב הוּא תּוֹרָה
כְּאִמּוֹר וְיִשָּׁר הוּא תּוֹרָה שְׂנָאֵמַר פְּקוּדֵי ה'
יִשְׂרָאֵל (תְּהִלִּים יט. ט) וְנִאֲמַר פִּי יִשָּׁר דְּבַר ה'
(תְּהִלִּים לג. ד) וְנִאֲמַר עַל כֵּן כָּל פְּקוּדֵי כָל
יִשְׂרָאֵל (תְּהִלִּים קיט. קכח), וְזֶהוּ טוֹב וְיִשָּׁר הֵיכַן
תּוֹרַת ה', יוֹרָה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ רַ"ל
שֶׁהַדְּבָרִי תּוֹרָה יֵהִיו קוֹלְטִין.

וּלְנִעִילַת הָעֵנִיין, הֵנָּה בְּרִמּוֹ. תַּכִּין לָךְ
הַדֶּרֶךְ וּשְׁלֹשֶׁת אֵת גְּבוּל אֶרֶץ, לָךְ הַדֶּרֶךְ
וּשְׁלֹשֶׁת אֵת גְּבוּל רַ"ת גְּאֻלָּה, לֹמַר שִׁישׁ
לָנוּ לַהֲכִין הַדֶּרֶךְ לְקִרְאָת הַגְּאֻלָּה לַעֲשׂוֹת
גְּבוּל וְסִיג לַתּוֹרָה.

דְּבָרִי עַד אֶחָד לֹא יִתְקַבְּלוּ כָּלִל לְכָל עוֹן וְלָכֵל
חֲטָאֵת וְרַק יִהְיֶה נֹחֵשׁ לְמוֹצִיא שֵׁם רַע בַּעֲלֵמָא
לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עוֹן וְלָכֵל
חֲטָאֵת בְּכָל חֲטָא אֲשֶׁר יִחְטָא עַל פִּי
שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם
דְּבָרִי (דְּבָרִים ט. ט.)

בְּמַסַּכַּת פְּסָחִים (ק"ג ע"ב) שְׁלוֹשָׁה הַקְּב"ה
שׁוֹנְאֵן וְכו' וְהָרֹאָה דְּבַר עֲרוּה בַּחֲבִירוֹ

לֹא שְׂכִיחֵי רוֹצְחִים כְּבִשְׁכֶם. וְהָגַם
שְׂדִבְרֵינוּ נִרְאִין יִפְהָ, אֵךְ זֶה מִמֶּשׁ לֹא
כְּגִמְרָא מִפּוֹרֶשֶׁת הַנִּל. עוֹד עֵיין תּוֹס'
מַסַּכַּת מַגִּילָה (ט ע"א) ד"ה וּבִלְבָד שִׁיחֹ
מִשׁוּלְשִׁין וּבִרְשִׁי"ש.

דְּבָרִי תּוֹרָה קוֹלְטִין אֵת הַרוֹצֵחַ בְּשׁוּגָג
תַּכִּין לָךְ הַדֶּרֶךְ וּשְׁלֹשֶׁת אֵת גְּבוּל אֶרֶץ
אֲשֶׁר יִנְחִילָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לְנוֹם שְׂמֹחַ
כָּל רֹצֵחַ (דְּבָרִים יט. ג.)

תַּנִּינָא (מַסַּכַּת י' ע"ב) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב
אוֹמַר מִקְלַט הִיָּה כְּתוּב עַל פֶּרֶשֶׁת דְּרָכִים
כְּדִי שִׁכִּיר הַרוֹצֵחַ וּפְנָה לִשְׁם, אָמַר רַב
כְּהֵנָא מֵאִי קִרָּא, תַּכִּין לָךְ הַדֶּרֶךְ עֲשֵׂה
הַכְּנָה לְדֶרֶךְ, רַב חֲמָא בַּר חֲנִינָא פִּתַּח לָהּ
פִּתְחָא לְהָאִי פֶרֶשֶׁתָא מִהֲכָא, טוֹב וְיִשָּׁר
ה' עַל כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ (תְּהִלִּים כה. ח.)
וּבִרְשִׁי"ר רַב חֲמָא בַּר חֲנִינָא כְּשֶׁהִיָּה רוֹצֵחַ
לְדֶרוֹשׁ בְּפֶרֶשֶׁת רוֹצְחִים הִיָּה מִתְחִיל כֵּן.
פִּירוּשׁ, קוֹדֵם שֶׁהִתְחִיל בַּהֲלָכָה בְּפֶרֶשֶׁת
רוֹצְחִים הִיָּה פוֹתַח בְּאִגְדָּה מִהֲכָא טוֹב
וְיִשָּׁר ה' וְכו', וּבְטַעַם הַדְּבָר אֲפֻשֶׁר לֹמַר
לִפִּי שְׁלֵמִדְנוּ שַׁעַל הַקּוֹלְטוֹת נִאֲמַר תַּכִּין
לָךְ הַדֶּרֶךְ שֶׁתַּעֲשֶׂה הַכְּנָה לְדֶרֶךְ, וְכִיוֵּן
דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּגִמְרָא לְעִיל (מַסַּכַּת י' ע"א)
דְּבָרִי תּוֹרָה קוֹלְטִין אֵת הַרוֹצֵחַ בְּשׁוּגָג,
הָרִי שֶׁתַּכִּין לָךְ הַדֶּרֶךְ קָאִי עַל כָּל שְׁקוּלֵט
גַּם עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה, וְלִכֵּן קוֹדֵם הַהֲלָכָה
בְּפֶרֶשֶׁת עֵרִי מִקְלַט הִיוּ מְכִינִין וּפּוֹתַחִין
בְּאִגְדָּה בְּדְבָרֵי תּוֹרָה הַקּוֹלְטִין.

דְּבָרִי תּוֹרָה קוֹלְטִין שְׂנָאֵמַר טוֹב
וְיִשָּׁר ה' עַל כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ
וְאֲפֻשֶׁר מֶה שֶׁפִּתַּח רַב חֲמָא בַּר חֲנִינָא
בְּטוֹב וְיִשָּׁר ה' עַל כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ,
כֵּךְ כּוֹנְנָתוֹ. טוֹב הוּא תּוֹרָה שְׂנָאֵמַר טוֹב לִי
תּוֹרַת פִּיךָ (תְּהִלִּים קיט. עב) אִי נִמִּי לִפִּי שֶׁאָמַר
(בְּרִכַּת ה' ע"ב) אִמַּת זֶה תּוֹרָה שְׂנָאֵמַר אִמַּת

ומעיד בו יחיד, כי הא דטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא, נגדיה לזיגוד, אמר ליה, טוביה חטא וזיגוד מינגד (בתמידה), אמר ליה אין, דכתיב לא יקום עד אחד באיש ואת לחודך אסהדת ביה, שם רע בעלמא קא מפקת ביה. שם רע בעלמא קא מפקת ביה ולא אמר לו שלשון הרע בלבד כאן, כי רב פפא כלל לא היה רוצה להיות מקבל לשון הרע.

ואפשר לומר פירוש לא יקום עד אחד באיש שלא תתקבל עדותו של עד אחד להרשיע ולהיות מחייב, גם אפשר לומר לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא היינו שלא יתקבלו דבריו של עד אחד כלל וזהו לכל עוון ולכל חטאת ורק יהיה נחשב למוציא שם רע בעלמא. ואין בזה סתירה להא דמסכת נדה (סא ע"א) אמר רבא האי לישנא בישא אף על פי דלקבולי לא מיבעי, מיחש ליה מיבעי, הנהו בני גלילא דנפק עליהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דרבי טרפון אמרו ליה לטמרינן מר, אמר להו היכי נעביד, אי לא אטמרינכו חזו יתייכו, אטמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא אף על גב דלקבולי לא מיבעי, מיחש ליה מיבעי, זילו אתון טמרו נפשייכו, פירוש שלקבל אין מקבלין לשון הרע אבל כשנוגע למעשה איכא למיחש שמא דברים בגו.

במסכת סוטה (מב ע"א) מאי שנא שמע ישראל, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אמר להן הקב"ה לישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם. מה שזכות קריאת שמע בלבד די להגן שלא תהיו נמסרים בידם, דהנה למדנו בתנופת המנחה (סכה לו ע"ב) מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים, ואמר רבי יוסי בר אבין ואיתימא רבי יוסי בר זבילא זאת אומרת שיירי מצוה מעכבין את הפורענות, ואם תנופת המנחה מונע, על אחת כמה וכמה שמצות המנחה עצמה מונעת את הפורענות, והרי מצות קריאת שמע נמשלה לעולה ולזבח והתפילין נמשלו למנחה ולנסכים, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן (ברכות יד ע"ב) כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים, ואם תנופת המנחה שהיא שיירי מצוה מעכבת את הפורענות, כל שכן שמצות המנחה עצמה מונעת את הפורענות ועל אחת כמה וכמה שהעולה הגורמת להבאת המנחה תהא מונעת את הפורענות. הרי שהתפילין שנמשל למנחה וכל שכן קריאת שמע שנמשל לעולה ולזבח, שהן מעכבין את הפורענות, ואפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע אי אתם נמסרין בידם.

ובתש"ו בית יצחק (סמ"ח) ובמנחם משיב נפש (ברכות שם) הביאו בשם החוזה מלובלין שאם קורא קריאת שמע בלא תפילין כדי לא להתאחר בזמן קריאת שמע אבל יניח תפילין יותר מאוחר במשך היום, אזי אינו בכלל כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים, דכוונת רבי יוחנן על פי המבואר במסכת מנחות (ט

אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין ביד אויביכם ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירף לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם (דברים כ. ג).

(שלא יאמר שבקריית שמע סגי ולא ירגיל בנוי לתלמוד תורה) ורבא אמר מצוה לאומרו בפני עמי הארץ (דסבר אם משום קרית שמע נטל שכר גדול כזה כי או תצליח את דרכיך, או אם היה עוסק כל היום כל שכן ששכרו גדול ומרגיל את בנו לתלמוד תורה). ממילא אמר להן הקב"ה לישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית שזה ענין של דיעבד, כבר מובטחים אתם שאי אתם נמסרין בידם.

אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית המורה על תשובה מאהבה, אי אתם נמסרין ביד אויביכם וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמַלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם אֵל יִרְדָּה לְבַבְכֶּם אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחֲפֹזוּ וְאֵל תַּעֲרִצוּ מִפְּנֵיהֶם (דברים כ. ג.)

במסכת סוטה (מב ע"א) מאי שנא שמע ישראל, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אמר להן הקב"ה לישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם. כלומר לא שאר מצוות עשה, אלא אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית בלבד, די בזה שאי אתם נמסרים ביד אויביכם. אמרנו פ"א בדברי תורה עת רעוא דרעוין כי שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד (דברים י. ד) היא קבלת עול מלכות שמים ויחודו ואחדותו יתברך שמו, וממשיך באהבת הבורא יתברך שמו וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ (דברים י. ה), ובתשובה מאהבה שאין לא זדונות ואף לא שגגות כי הכל הופך לזכויות, ממילא די בזה להבטחה שלא תהיו נמסרין ביד אויביכם, וכמו שכתבנו על המשך הענין וְסָפּוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֵל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַזֶּה וְרַדְּהָ לְבָב יִלְךְ וְיֵשֵׁב לְבֵיתוֹ (דברים כ. ח) ותנן (סוטה מד ע"א) רבי יוסי הגלילי אומר הִירָא וְרַדְּהָ לְבָב זֶהוּ הַמִּתְיָרָא מִן הָעֵבְרוֹת שְׂפִירוֹ,

ע"כ) והלא אדם מביא זבחו היום ונסכיו עד עשרה ימים, כמו כן אם מניח תפילין אחר כך ביום זה ולא עבר כל היום בלא תפילין. וממילא אפשר שזהו שאמר להן הקב"ה לישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית כלומר שקיימתם רק קריאת שמע לא בתפילין, גם אז אי אתם נמסרין בידם, לפי שאם תנופת המנחה שהיא שיירי המצוה מעכב את הפורענות, כל שכן ועל אחת כמה וכמה שמצות קריאת שמע הנמשל לעולה הגורמת להבאת המנחה שהיא מונעת את הפורענות ובזכות מצוה זו אי אתם נמסרין ביד אויביכם.

אפילו לא קרא אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש, ואפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין ביד אויביכם וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמַלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם אֵל יִרְדָּה לְבַבְכֶּם אֵל תִּירָאוּ וְאֵל תַּחֲפֹזוּ וְאֵל תַּעֲרִצוּ מִפְּנֵיהֶם (דברים כ. ג.)

במסכת סוטה (מב ע"א) מאי שנא שמע ישראל, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אמר להן הקב"ה לישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם. ובמסכת מנחות (צט ע"ב) אמר רב אמי מדבריו של רבי יוסי (שאפילו סילק את לחם הפנים הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית שפיר קרי ליה לְחֶם פָּנִים לְפָנֵי תְּמִיד, שמות כה. ל) נלמוד אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ (יחושע א. ח), לא ימוש סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָיְתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְגו' כי אז תִּצְלִיחַ אֶת דְּרָכְךָ וְגו', אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אפילו לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ

בגברות ישע ימינו, אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר, המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעורר, ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו (תהלים כ. ז-ח-ט), כלומר עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו ירמוז לכהן משוח מלחמה היוצא לפניו, יענהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו, אלה הגוים שמהם ברכב ומהם בסוסים ואילו אנחנו בשם ה' אלקינו בב' השמות שבשמע ישראל נזכיר כי ב' השמות ה' אלהינו מעידים על אחדותנו כלומר ה' אלקינו שלנו כולנו כאחד, שכאשר ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו (בראשית מט. ב) להיותכם כולם ביחד איתא (פסחים נ"א) שאמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו. ד). ממילא כשאין בידינו אלא שמע ישראל ה' אלקינו של כולנו כאחד, אז המה הגוים כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעורר, ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו בגימטריא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (ה' ס).

חיפזון לשון יראה ולשון זירז ומחירות

ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם (דברים כ. ג).

ברש"י אל ירד לבבכם מזהלת סוסים, אל תיראו מהגפת התריסין, ואל תחפזו מקול הקרנות, ואל תערצו מקול הצווחה. הרי ארבע לשונות של יראה או של תוצאת היראה.

ואם אל תחפזו הוא לשון יראה או תוצאת היראה, הנה בפסוקים ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה' (שמות יב. יא) וכן כי בחפזון יצאת מארץ מצרים (דברים טו. א) פליגי בה רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא (ברכות ט')

ובדאי כל אחד מישראל היוצא למלחמה היה עושה תשובה טרם צאתו למלחמה, אלא שיש השב מאהבה ויש השב מיראה, ולזה אמרה תורה מי האיש הירא דהיינו מי הוא השב רק מיראה, הוא ילך וישוב לביתו, כי בשב מיראה לבד, זדונות נעשו לו שגגות ובכזה עדיין אולי ימס את לבב אחיו כששגגות בידו, לא כן בשב מאהבה שאז אין בידו אף לא שגגות רק זכויות. ממילא זהו אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית המורה על תשובה מאהבה, אי אתם נמסרין בידם.

אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם (דברים כ. ג).

במסכת סוטה (מב ע"א) מאי שנא שמע ישראל, אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אמר להן הקב"ה לישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם. משמע מפורש שאפילו אין בידכם כלום אף לא מצות תפילין אי אתם נמסרים בידם, אך מאידך הא תנא (מנחת לו ע"א) סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו וחוזר עליה מערכי המלחמה ואיך יתכן אשר די בקריאת שמע להיות נוצחים. ואפשר לפי שסח בין תפילה לתפילה הוא עבירת היחיד ואז חוזר עליה, אבל מה שאומר רבי שמעון בר יוחאי שאפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית היינו כאשר אתם כולכם יחד באחדות שקיימתם ה' אלקינו של כולנו יחד, אז אי אתם נמסרים בידם, ולפי שעל זה הנצחון במלחמה אומר נעים זמירות ישראל עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו

שֶׁל גְּלִית, מָה הָיָה סוּפוֹ, לְסוֹף נָפַל בַּחֲרָב וְנִפְּלוּ עִמּוֹ, בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבֵב, מָה הָיָה סוּפוֹ, לְסוֹף נָפַל בַּחֲרָב וְנִפְּלוּ עִמּוֹ, וְאַתֶּם אִי אַתֶּם כֵּן כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הִחֲלִף עִמָּכֶם לְהַלְחֵם לָכֶם וְגו' זֶה מִחֲנֵה הָאָרוֹן, וּבִגְמָרָא (מב ע"ב מג ע"א) וְאַתֶּם אִי אַתֶּם כֵּן וְכו' וְכָל כֵּךְ לְמָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵשֵׁם וְכָל כִּינוּיָיו מוֹנַחֲנִין בְּאֶרֶץ.

הֵשֵׁם וְכָל כִּינוּיָיו מוֹנַחֲנִין בְּאֶרֶץ, עֲנִין כִּינוּיָי הֵשֵׁם לְאֶרֶץ הַיּוֹצֵא לִפְנֵיהֶם, אִפְשָׁר לִפִּי שֶׁבִּמְשָׁנָה לְעֵיל (סוטה לו ע"ב לח ע"א) בְּרִכַּת כֹּהֲנִים פִּיֶּצֶד וְכו', בְּמִקְדָּשׁ אֹמֵר אֵת הֵשֵׁם פִּכְתָּבוֹ וּבְמִדִּינָה בְּכַנּוּיָו, נִמְצָא שֶׁבִּצְאַת הָאֶרֶץ לִפְנֵיהֶם כִּשְׁהוּא בְּמִדִּינָה וְלֹא בְּמִקְדָּשׁ, אִמְנֵם הֵשֵׁם הִנְמַצָּא בְּלוּחוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ הָרִי הוּא בִּכְתָּבוֹ, אֲבָל הַמְּשׁוּחַ מִלַּחֲמָה כַּעַת עֲכָשִׁיו שֶׁמִּדְּבַר אֵל הָעַם וּבִתּוֹךְ דִּבְרָיו הִיָּה אֹמֵר כִּי ה' אֱלֹקֵיכֶם הִחֲלִף עִמָּכֶם, הוּא לֹא הִיָּה אֹמֵר אֵת הֵשֵׁם כִּכְתָּבוֹ כִּי כַּעַת אֵינֶם בְּמִקְדָּשׁ אֲלֹא בְּמִדִּינָה, אֵךְ לְצַד הָאֶרֶץ לֹא בְּמִדִּינָה אֲלֹא בְּמִקְדָּשׁ הִיָּה מְזַכֵּיר אֵת הֵשֵׁם בִּכְתָּבוֹ, וְהֵינּוּ וְכָל כֵּךְ לְמָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵשֵׁם וְכָל כִּינוּיָיו מוֹנַחֲנִין בְּאֶרֶץ.

חֲמַתִּירָא מַעֲבִירוֹת שְׁבִידוֹ תִּלְתָּה לֹא תוֹרָה אֵת בְּנֵה בֵּית וְנִטַּע כֶּרֶם וְאִרְשׁ אִשָּׁה שִׁיחֻזֹּר בְּגִלְלָן וְדִבְּרוּ הַשְּׁטָרִים אֵל הָעָם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֹדֶשׁ וְלֹא חָנְכוֹ יִלְךְ וְיֵשֵׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יִחְנֹכֶנּוּ, וְיִסְפּוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֵל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הִירָא וְרָף הִלָּכְבּ יִלְךְ וְיֵשֵׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמָם אֵת לִבֵּב אֲחִיו פִּלְבָּבוֹ (דברים כ. ה-ח).

בְּמַסַּכַּת סוֹטָה (מג ע"א וע"ב) מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בְּנֵה בֵּית חֹדֶשׁ וְכו' אֵין לִי אֲלֹא אֲשֶׁר בְּנֵה, לִקַּח וִירֵשׁ וְנִיתֵן לוֹ בְּמַתָּנָה מְנִין, תִּלְמוּד

ע"א, לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה חִיפּוּזוֹן דְּמַצְרִים וְלְרַבִּי עֲקִיבָא חִיפּוּזוֹן דִּישְׂרָאֵל, וְשֵׁם פִּי רִשִׁי חִיפּוּזוֹן דְּמַצְרִים מִכַּת הַבְּכוֹרִים שֶׁעַל יָדָם נִחְפְּזוּ לְמַהֵר לְשַׁלְחָם, חִיפּוּזוֹן דִּישְׂרָאֵל שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ לָהֶם לְצַאת עַד בּוֹקֵר. וְהֵלֵא כֹאֵן רָאִינוּ לְשׁוֹן חִיפּוּזוֹן אֵל תַּחְפּוּז מִקּוֹל הַקְּרִנּוֹת שֶׁהוּא תּוֹצֵאת הִירָאָה וּמִתְפָּרֵשׁ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה חִיפּוּזוֹן דְּמַצְרִים שֶׁהָיוּ יִרְאִים בְּגִלָּל מִכַּת הַבְּכוֹרִים, אֲבָל לְרַבִּי עֲקִיבָא שְׁחִיפּוּזוֹן דִּישְׂרָאֵל צְרִיךְ לֹמַר שְׁחִיפּוּזוֹן לְשׁוֹן מַהִירוֹת וְזִירוֹ, אֲלֹא שֶׁפַּעֲמִים שֶׁהַמַּהִירוֹת וְהַזִּירוֹ הוּא תּוֹצֵאת בַּהֲלָה וּפְחַד וִירָאָה וְיֵשׁ פַּעֲמִים שֶׁאֵינוֹ תּוֹצֵאת הִירָאָה וְהַפְּחַד. כֵּן מִשְׁמַע מֵהָאֵבֶן עֲזָרָא שֶׁכָּתַב אֵל תִּירָאוֹ בִּלְבָב וְאֵל תַּחְפּוּז לְנוֹס. כְּלוּמַר שְׁחִיפּוּזוֹן הוּא מַהִירוֹת, וּבְכֹאֵן מִדְּבַר מַחִיפּוּזוֹן לְנוֹס עֲקֵב הִירָאָה בִּלְבָב.

וּבַהֲפַטְרָתָא זֶה הִפְרָשָׁה כְּתַבְנוּ לִקְמֵן עַל הַפְּסוּק כִּי לֹא בְּחִפּוּזוֹן תִּצָּאוּ (ישעיה נב. יב) מָה שֶׁגִּאוּלַּת מַצְרִים הִתֵּנָה בְּחִיפּוּזוֹן לֹא כֵן גִּאוּלָּה הֶעֱתִידָה תִּהְיֶה לֹא בְּחִיפּוּזוֹן, עֵינִן שֵׁם בְּתוֹסַפֶּת לְדַבְּרִינוּ כֹאֵן.

הֵשֵׁם וְכָל כִּינוּיָיו מוֹנַחֲנִין בְּאֶרֶץ וְאָמַר אֱלֹהֵם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמִלְחָמָה עַל אִיְיָכֶם אֵל יִרְדָּה לְכַבְּכֶם אֵל תִּירָאוֹ וְאֵל תַּחְפּוּזוֹ וְאֵל תַּעֲרִצוּ מִפְּנֵיהֶם, כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הִחֲלִף עִמָּכֶם לְהַלְחֵם לָכֶם עִם אִיְיָכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם (דברים כ. ג-ד).

תַּנֵּן (סוטה מב ע"א) מְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשַׁעָה שֶׁמִּדְּבַר אֵל הָעָם וְכו' וְאָמַר אֱלֹהֵם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְכו' עַל אִיְיָכֶם אַתֶּם הַזֹּלָכִים וְכו' כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הִחֲלִף עִמָּכֶם, הֵן בָּאֵין בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בֶּשֶׁר וְדָם וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ

הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַזֶּה הִירָא וְרָךְ הַלֵּב
יֵלֶךְ וַיָּשׁוּב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמַס אֶת לֵב
אָחִיו בְּלִבָּבוֹ (דברים כ. ה-ז-ח).

בכולן נאמר ילך וישוב לביתו ולא נאמר
ילך וישוב לכרמו או לאשתו. כי לא
בשביל שיחנוך את ביתו או יחלל את
כרמו או ישא את אשתו הוא צריך לשוב
ממערכי המלחמה, אלא בשביל
שמחשבתו היא בדברים אחרים שלא
מענייני המלחמה. כן באבן עזרא (פסוק ז)
בא"ד זה לשונו, והטעם כי ליבו וכל
תאוותו לחנוך ביתו והנה ליבו לביתו לא
למלחמה על כן ינוס ויניס אחרים, ע"כ.
לכן בכולן נאמר ילך וישוב לביתו, כי
העיקר הוא לא חינוך ביתו או חילול
כרמו ולקחת אשתו, אלא עיקר חזרתו
הוא כדי שלא יהיה במערכי המלחמה.

כן בתרגום יונתן בן עוזיאל, מאן גברא
די בנא ביתא חדתא ולא קבע ביה
מזונתא לשכללותיה יהך ויתוב לביתיה
דלמא יגרום ליה חובא ויתקטיל בקרבא
וכו', ומאן גברא די נצב פרמא ולא
פרקיה מן פהנא ואחליה יהך ויתוב
לביתיה דלמא יגרום ליה חובא דלא
פרקיה ויתקטיל בקרבא וכו', ומאן גברא
דקדש אתתא ולא נסבה יהך ויתוב
לביתיה דלא יגרום ליה חובא דלא חדי
באנתתיה ויתקטיל בקרבא וכו'. הרי ילך
וישוב לפי שאינו כדאי להיות במערכי
המלחמה וכנ"ל.

ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה
ודברו השטרים אל העם לאמר מי
האיש אשר בנה בית חדש וגו', ומי
האיש אשר נטע כרם וגו', ומי האיש
אשר ארש אשה וגו' (דברים כ. ה-ז-ח).

לומר מי האיש אשר בנה בית וכו' (לרבות),
לא חנך ולא חנכו פרט לגזלן (מדלא כתיב לא
חנך אלא לא חנכו, שחנכו לזה פרט לגזלן), לימא דלא
כרבי יוסי הגלילי דאי רבי יוסי הגלילי הא
אמר ורך הלבב זה המתירא מעבירות
שבידו (הגזול בית חזור משום הידא ורך הלבב), אפילו
תימא רבי יוסי הגלילי, כגון דעבד
תשובה ויהבי דמי (שגם הוא אינו חוזר), אי הכי
הוה ליה לוקח וליהדר, כיון דמעיקרא
בתורת גזילה אתא לידיה, לא.

ומה שגזל בית אפילו ששב בתשובה אינו
חוזר, זה תיפוק ליה גם לפי שבמשנה
לקמן (סטה מד ע"א) רבי יוסי הגלילי אומר
הירא ורך הלבב זה המתירא מן העבירות
שבידו לפיכך תלתה לו התורה את כל
אלו שיחזור בגללן, פירוש שהתורה
תלתה לו בנה בית ונטע כרם וארש אשה
כדי שלא יתבייש לומר שמעבירות
שבידו הוא ירא וחוזר, ואם תלתה לו
תורה את כל אלו שיחזור בגללן כדי
שלא יבוש, אם כן ודאי שכל אלו שחוזר
בגללן אינן עבירות בפרהסיא שבוש
בהם, כי התורה תלתה לו שיחזור בשביל
דברים שאין בהם בושת מעבירה, לא כן
בגזל בית שאם חוזר לביתו עדיין הוא
בוש ואין לתלות בזה.

בנטע כרם וארש אשה נאמר ילך וישוב
לביתו ולא נאמר ישוב לכרמו ולאשתו
ודברו השטרים אל העם לאמר מי
האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו
ילך וישוב לביתו פן ימות במלחמה
ואיש אחר יחנכנו, ומי האיש אשר
נטע כרם ולא חללו ילך וישוב לביתו פן
ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו, ומי
האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילך
וישוב לביתו פן ימות במלחמה ואיש
אחר יקחנה, ויספו השטרים לדבר אל

דהיינו מי הוא השב רק מיראה, הוא ילך וישוב לביתו, כי בשב מיראה לבד זדונות נעשו לו שגגות (ומא פו ע"ב) ובכזה עדיין אולי ימס את לבב אחיו כששגגות בידו, לא כן בשב מאהבה שאז אין בידו אף לא שגגות רק זכיות.

ולח"א שטען שלפי דברינו לא יהיו נשואים בין היוצאים למלחמה מי שלא ישוב לביתו, אמרנו שבדור דעה יכול שיהיו כולם בתשובה מאהבה, ואף אם תמצא לומר שרק מיעוט יש השבים מאהבה ולכן רק הם אין חוזרים לביתם, עם כל זאת אף מיעוט השבים מאהבה נוצחים במלחמה, ולפי שבמדרש הדודאים נתנו ר"ח (שיר השירים ז, יד, הדודאים נתנו ריח ועל פתחיה כל מגדים חדשים גם ישנים וידי צפנתי לה) זה מעשה ראובן ועל פתחיה כל מגדים זה נר חנוכה ופי' הגאון שבט הלוי שצדיקי אותו הדור זכו לנס חנוכה רשעים ביד צדיקים וכו' בזכות צדקתם ותשובתם, והיי טרם צאתם למלחמה אל מול היוונים הרשעים פשפשו במעשיהם וחזרו מכל רע שבידם כדי שלא יהיו יראים מעבירות שבידם וכרבי יוסי הגלילי שהירא ורך הלבב זהו המתירא מן העבירות שבידו, והמציאות מחייבת שצדיקים אלו שבו מאהבה כי בתשובה מיראה שגגות עדיין קיימים ועדיין ירא מהשגגות ורק בתשובה מאהבה זדונות הפכו לזכיות עד שאין האיש ירא מעבירות שבידו כלל, אז אור חדש עליו תאיר, לא כן בשב מיראה בלבד כשקיים רשע מהפגם שאז אי אפשר שיאיר עליו נר קודש זה, וזהו הדודאים נתנו ריח זה מעשה ראובן והוא תשובה כמאמרם ז"ל (בראשית רבה פרשה פד ט) אמר לו הקדוש ברוך הוא לראובן אתה פתחת פתשובה תחלה וכו', ועל פתחיה כל מגדים שעל ידי זה בא נר קודש ככל הנ"ל, ומסיים חדשים גם ישנים דודי

תנו רבנן (סוטה מג ע"א וע"ב) אשר בנה אשר נטע אשר ארש, לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואחר כך ישא אשה. בלשון הגמרא לימדה תורה דרך ארץ הרי שלימוד תורה הוא קודם להכל, כי לימדה תורה דרך ארץ הרי שלימוד תורה הוא ראשון, ותורה מלמדנו דרך ארץ שאחר לימוד התורה יבנה בית ויטע כרם ואחר כך ישא אשה. ובכלל דרך ארץ זה יש הא דתנו רבנן (קידושין כט ע"ב) ללמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה, ובפרט שמלחמה זו שייכת לבני ארץ ישראל ואמר רב יהודה אמר שמואל (קידושין שם) הלכה נושא אשה ואחר כך ילמוד תורה, רבי יוחנן אמר ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה (בתמידה, כלומר איך יעסוק בתורה כשעול פרנסת הבית עליו), ולא פליגי הא לן והא להו, כלומר לן בני בבל הלומדים חוץ למקומם ואין צרכי הבית מוטלים עליו, נושא אשה ואחר כך הולך ולומד תורה, ולהו בני ארץ ישראל הלומדים במקומם, אם נושא אשה יהו צרכי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו.

השב מיראה שזדונות נעשו לו שגגות ילך וישוב לביתו ויספו השטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא ורף הלבב ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו (דברים כ. ח).

תנן (סוטה מד ע"א) רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורף הלבב זהו המתירא מן העבירות שבידו. הנה ודאי אשר בדור דעה קודם צאתם למלחמה היה התעוררות לתשובה וכל אחד מיישראל היוצא למלחמה היה עושה תשובה טרם צאתו למלחמה, אלא שיש מי ששב מאהבה ויש מי ששב מיראה, ולזה אמרה תורה מי האיש הירא

צפנתי לך, היינו על ידי תשובה מאהבה שגם מעשיו הישנים ראויים להקריב לגבוה. הרי מכל זה יוצא שהרשעים הרבים ניתנים ביד צדיקים השבים מאהבה אף שאותן צדיקים הם רק מועטים.

כן היה כשהמשכילים הציגו בתיאטרוניהם איך נראית מלחמה שהיא על פי התורה, אותם שחקנים ליצנים הציגו את הלוחמים כקומץ למדנים יושבי בית המדרש שבהם היו שנים שהציגו את דמויות הגאון מווילנא ובעל השאגת אריה שהכריזו מי האיש הירא ורך הלבב ואז רוב החיילים ירדו מהבמה, ושוב כשהכריזו מי האיש אשר ארש אשה וכו' ירדו עוד חיילים וכן על זה הדרך עד שלבסוף נותרו על הבמה רק דמויותיהם של הגאון והשאגת אריה בלבד לקול צחוקם של הקהל שביזה את קהל שומרי התורה, וכשהגאון רבי חיים מברסק שמע על כך, נענה ואמר שאמנם צודקים הם, אך בהצגתם הם שכחו להוסיף שסוף דבר שני הרבנים הישישיים הגאון מווילנא והשאגת אריה ניצחו במלחמה.

ויספו בתוספת ואמרו שאם כשכולם באחדות עדיין יש מי חשב רק מיראה, הוא ישוב לביתו ומדברי תורה סעודה ג' שופטים תשפ"ד, דהנה לשון הכתוב וּדְבָרוּ הַשְּׁטָרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חָדָשׁ וגו' ומי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וגו' ומי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וגו' וַיִּסְפוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וַאֲמָרוּ מִי הָאִישׁ הֵיכָא וְרַחֲמֵי הַלֵּבב יִלְךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ (דברים כ. ה-ח-ח), במי האיש הירא נתוסף תיבת ויספו ולמה לא נאמר בלא ויספו אלא מי האיש הירא וגו', אמנם כבר אמרו (סוטה מג ע"א והובא ברש"י כאן) אשר מוֹדְבָרוּ עַד וַיִּסְפוּ כֵּהֵן מַדְבֵּר וְשׁוֹטֵר מִשְׁמִיעַ, מוֹיִסֶּפֶה וְאֵילֶךְ שׁוֹטֵר מַדְבֵּר וְשׁוֹטֵר מִשְׁמִיעַ, אֵךְ בַּפְּשׁוּטוֹת

אפשר בדרך מוסר כי מי האיש אשר בנה בית חדש מדבר אל האיש הפרטי וכן מי האיש אשר נטע כרם וכן מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילך וישוב לביתו כולם מדברים אל אותו איש פרטי, אבל מי האיש הירא, זה שונה מהשאר, כי כל אחד בביתו ודאי עשה תשובה לעצמו, אבל כאן ויספו בתוספת ואמרו אשר כעת הכל נמצאים כאן כאיש אחד בלב אחד, ואם עדיין במצב זה יש מי ששב רק מיראה, דבר זה הוא בלתי מתקבל על הדעת, כי כשכולם ביחד אז ודאי הכל שבו מאהבה, ועל כן הוא ישוב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו.

הירא ורך הלבב זהו המתיירא מן העבירות שבידו וַיִּסְפוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וַאֲמָרוּ מִי הָאִישׁ הֵיכָא וְרַחֲמֵי הַלֵּבב יִלְךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמָּס אֶת לִבְבוֹ אֶחָיו כְּלָבְבוֹ (דברים כ. ח).

ותנן (סוטה מד ע"א) רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר הֵיכָא וְרַחֲמֵי הַלֵּבב כְּמִשְׁמַעוֹ שְׂאִינוּ יָכוֹל לְעַמֵּד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוֹפָה, רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אָמַר הֵיכָא וְרַחֲמֵי הַלֵּבב זֶהוּ הַמִּתְיָרָא מִן הָעֲבֵרוֹת שְׂבִידוֹ, לְפִיכָף תִּלְתֶּה לֹא הַתּוֹרָה אֶת כָּל אֱלוֹ שְׂיַחְזֹר בְּגִלְלָן וכו'.

אפשר לפי שבגמרא לעיל (סוטה יט ע"ב) וליטעמך תיקשי לך היא גופה, משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה, והלא בדוקה ועומדת (שכין שאמרה אני שותה מודה היא שטמאה), לא קשיא הא דקהדרא בה מחמת רתיתא והא דקהדרא בה מחמת בריותא, פירוש דכד הדרא מחמת בריותא חזרתה הודאתה שהיא טמאה ואינה שותה, מה שאין כן דקהדרא מחמת רתיתא אמרינן אינה

לפניו ואותו לא תכרות כלומר לא תיפרד ממנו לילך לפני רב אחר, ואם לאו, לא תלמוד לפניו.

מה שאם תלמיד חכם הגון הוא למוד לפניו ולא תיפרד ממנו לילך לפני רב אחר, צריך לומר היינו בלימוד גמרא ולא בסברא. שבמסכת עבודה זרה (יט ע"א) וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עָלָיו פְּלִגֵּי מַיִם (תהלים א. ג) אמרי דבי רבי ינאי כעץ שתול ולא כעץ נטוע, כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם, ושם ברש"י שתול נעקר מכאן וחוזר ונשתל במקום אחר, נטוע מעיקרו ולא זו משם לעולם, כלומר כעץ שתול יעשה תלמיד עצמו לילך וללמוד מכל האדם ולא כעץ נטוע להשתקע לפני רב אחד, ובהמשך הגמרא אמר להו רב חסדא לרבנן וכו' כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם, שבקוהו ואזול קמיה דרבא, אמר להו הני מילי סברא, אבל גמרא מרב אחד עדיף כי היכי דלא ליפלוג לישנא, ע"כ. הני מילי סברא כלומר חריפות וחדוד הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד, אבל גמרא דהאי גריס בהאי לישנא והאי גריס לה בלישנא אחרינא וחדא מילתא היא, מרב אחד עדיף כדי שלא יתחלקו הלשונות, ותלמיד דגריס מתרוייהו משתבש בגירסיה משום דמבלבל לישנא.

מצות לוי בארבע אמות

וְהָיָה הָעִיר הַקְּרִיבָה אֶל הַחֵלֶל וְלִקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַחַוּא עֲגֻלַּת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֲבָד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מוֹשְׁבָה בָּעָל, וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַחַוּא אֶת הָעֲגֻלָּה אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֲגֻלָּה בְּנַחַל (דברים כא. ג-ד).

טמאה אלא שהיא יראה וחוששת משתיית המים ולכן מערערין אותה בעל כורחה שתשתה. ולא זו אף זו, שמערערין אותה בעל כורחה שתשתה ואף תיטהר לעין כל כדי שתזכה לברכת וְנִקְתָּה וְנִזְרְעָה (במדבר ה. כח). וזהו הירא ורך הלבב היינו הירא שמים שהוא ממילא רך הלבב לרבי עקיבא ואינו מסוגל לראות קשרי המלחמה שיש בהם דם אי נמי לרבי יוסי הגלילי שזה המתירא פן יש בידו עבירות שגם זה מורה על יראת שמים לפי שרבי אליעזר אומר (שבת קנ"ג ע"א) שוב יום אחד לפני מיתתך שאלוהו תלמידיו וכי אדם יודע איזהו יום ימות אמר להן וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה. וזהו לפי שמי שיראת שמים בו הרי הוא ירא מעבירות שבידו.

לימוד גמרא מרב אחד עדיף, ובלימוד סברא יחיה כעץ שתול לילך וללמוד מכל האדם

כִּי תִצְוֶה אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהַלָּחֶם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא תִשְׁחִית אֶת עֲצֵיהָ לְנֹדֶחַ עָלָיו גִּרְזֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאִתּוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשֵּׁדָה לְבָא מִפְּנֵיהָ בְּמִצְוֹר, רַק עֵץ אֲשֶׁר תִּדְּעַ כִּי לֹא עֵץ מֵאֲכָל הוּא אִתּוֹ תִשְׁחִית וְכָרַת וּבְנֵית מִצְוֹר עַל הָעִיר אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ (דברים כ. יט-כ).

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא (תענית ז' ע"א) לימא מר מילתא דאגדתא, אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן מאי דכתיב כי האדם עץ השדה, וכי אדם עץ שדה הוא, אלא משום דכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות וכתיב אותו תשחית וכרת, הא כיצד, אם תלמיד חכם הגון הוא, ממנו תאכל ואותו לא תכרות, ואם לאו, אותו תשחית וכרת, ובתוס' אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל, פירוש למוד

חבורה. והמהרש"א הביא מספר יפה מראה שמשמע מדברי רש"י שכל ההולך יחידי חייבין בית דין להעמיד לו חבורה, והוא תמוה, ולכן פ"י היפה מראה שלויה זו היא רק בהיפרדו מן העיר שמלוים אותו ארבע אמות וכדבר יהודה אמר רב (סוטה מו ע"ב) כל המלוה את חברו ארבע אמות בעיר אינו ניזוק, ואולם למסקנת המהרש"א הלוי בדרך ממש שלא ילך יחידי בלא חבורה במקום הסכנה, ומיהו מוסיף המהרש"א שגם בעיר שייך מצות לויה אפילו בארבע אמות גם אם אינו יחידי, ועיין שם במהרש"א דברים נחמדים מסגולת ליווי ארבע אמות זה.

ולעניינינו אפשר לומר לפי שבמסכת ברכות (לא ע"א) הנפרד מחבירו אל יפרד ממנו אלא מתוך דבר הלכה, ובמסכת סוטה שם אמר רב יהודה אמר רב כל המלוה את חברו ארבע אמות בעיר אינו ניזוק, נמצינו למדים שאיזהו פרידה, זה ארבע אמות, ותלמיד חכם אמנם ודאי אינו מהלך ארבע אמות בלא תורה כמו שאמרו על רבן יוחנן בן זכאי (סוכה כח ע"א) שמימיו לא הלך ארבע אמות בלא תורה וכן אמר רבי זירא לתלמידיו (מגילה כח ע"א) לא הלכתי ארבע אמות בלא תורה וכן מפורש בתוס' מסכת סוטה (כא ע"א) ד"ה זה תלמיד חכם, שסתם תלמיד חכם תורתו אומנתו ועוסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ארבע אמות בלא תורה. ועם כל זאת אפשר לומר שאין אנו הולכים ארבע אמות בלא תורה כלומר שאותן ארבע אמות שבשעת פרידה כשהולכים לדרך לקיים מצות לויה בארבע אמות, אין זה בלא תורה, לפי שהנפרד מחבירו אל יפרד ממנו אלא מתוך דבר הלכה שהן דברי תורה, ולמדנו שאיזהו פרידה, זה ארבע אמות.

מפרשה זו פרשת עגלה ערופה למדנו מצות לויה, דתנן (סוטה מה ע"ב) זקני אותה העיר וכו' ואומרים ידינו לא שפכו את הדם הזה ועניינו לא ראו (דברים כא. ז), וכי על דעתנו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הן, אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה. במצות לויה ראינו את המספר ארבע, דאמר רבי יהושע בן לוי (סוטה מו ע"ב) בשביל ארבעה פסיעות שליוה פרעה לאברהם שנאמר ויצו עליו פרעה אנשים וגו' (בראשית יב. כ) נשתעבד בבני ארבע מאות שנה שנאמר ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה (בראשית טו. יג), אמר רב יהודה אמר רב כל המלוה את חברו ארבע אמות בעיר אינו ניזוק, רבינא אלויה לרבא בר יצחק ארבע אמות בעיר, מטא לידיה היוקא ואיתציל. והנה בבעל הטורים כאן, לא עובד בה ולא משכה בעול לא יעבד ולא יזרע הרי ד' מצוות לספר על ד' רוחות העולם וכן ד' פעמים חלל וד' פעמים עגלה ערופה.

עוד בזה עיין מה שכתבנו על הפסוק ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אתו וגו' (בראשית יב. כ).

כשמלווה את חברו לדרך ילווהו בדברי תורה וננו ואמרו ידינו לא שפכה את הדם הזה ועניינו לא ראו (דברים כא. ז).

תנן (סוטה מה ע"ב) זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום ערפה של עגלה ואומרים ידינו לא שפכו את הדם הזה וענינו לא ראו, וכי על דעתנו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הן, אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה, וברש"י ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה, פירוש יחידי בלא

ידינו לא שפכו את הדם הזה שלא
פטרנוהו בלא מזון ולא הנחנוהו בלא לוויה
וענו ואמרנו ידינו לא שפכה את הדם
הזה וענינו לא ראו (דברים כא. ז).

תנן (סוטה מה ע"ב) זקני אותה העיר וכו'
ואמרים ידינו לא שפכו את הדם הזה וענינו
לא ראו, וכי על דעתנו עלתה שזקני בית
דין שופכי דמים הן, אלא שלא בא לידינו
ופטרנוהו בלא מזון ולא ראינוהו והנחנוהו
בלא לוויה. הרי שלפטר בלא מזון ובלא
לוויה הוא בגדר שפיכות דמים, והיינו
דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא
(סנהדרין קג ע"ב וקד ע"א) גדולה לגימה וכו' ורבי
יוחנן ידיה אמר וכו' ושגגתו עולה וזון
וכו', דאמר רב יהודה אמר רב אלמלי
הלווהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא
נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נטרד דואג
האדומי ולא נהרג שאול ושלוש בניו.
אלמלי הלווהו בלוויה ובמזון ב' ככרות
לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים וכו'.

ופדויי ה' אשר פדית ממצרים
ישובון לגאולה השלימה, ובאו ציון לאתר
בית מוקדשא ברינה, ושמחה שמעולם
כשחקדמו נעשה לנשמע על ראשם

כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל
תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר
להם הדם (דברים כא. ח).

אמר רב פפא (הוריות ו ע"א) כי גמירי חטאת
שמתו בעליה במיתה הני מילי ביחיד,
אבל לא בציבור לפי שאין מיתה בציבור
(דאף אם מתו ציבור לא אולא חטאת דידהו למיתה) וכו',
אלא טעמא דרב פפא מהכא, דכתיב
בעגלה ערופה כפר לעמך ישראל אשר
פדית ה', ראויה כפרה זו (דעגלה ערופה)
שתכפר על יוצאי מצרים, מדכתיב אשר
פדית (ויצאי מצרים מתים נינהו אלמא אין מיתה בציבור).

אשר פדית, ומהיכן פדית, ממצרים,
והפדויים הן ישראל. ואחר שכימי צאתך
מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז. טו),
ממילא לעתיד לבא במהרה בימינו

ופדויי ה' ישובון (ישעיה לה. י, ופדויי ה' ישובון ובאו ציון
ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישעיה וכו' וכו'
ואנחה), אותם פדויי ה' אשר כבר פדית
ממצרים ישובון שוב לגאולה השלימה
שאין אחריה גלות, ישובון מלשון שוב
עוד פעם, ואמנם תנא דבי רבי ישמעאל
(עירובין נא ע"א ועוד מקומות) וישב הפה (ויקרא יד. לט)
ובא הפה (ויקרא יד. מד) זו היא שיבה זו היא
ביאה, אך זהו לגבי לימוד גזירה שוה ולא
שמשמעות שיבה כמשמעות ביאה, כי
שיבה היינו שוב פעם ב', וממילא ופדויי
ה' אשר פדית ממצרים ישובון שוב
לגאולה השלימה, ובאו ציון ברנה לפי
התרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק ואשא
אתכם על כנפי נשרים (שמות יט. ד) וטענית
יתכון על ענניו הי פעל גדפי נשרין מן
פילוסין (רעמסס) ואובילית יתכון לאתר
בית מוקדשא למעבד תמן פסחא, וכמו
ביציאת מצרים כן בגאולה השלימה ובאו
ציון לאתר בית מוקדשא ברינה (עוד עיין מה
שכתבנו בזה על הפסוק שם שמות יט. ד), ושמחת עולם
על ראשם היינו אותה שמחה מעת
שפדית את ישראל תהיה על ראשם
כדאמר ריש לקיש (שבת פח ע"א) עתיד
הקב"ה להחזיר לנו (את הכתרים שכנגד נעשה
ונשמע) שנאמר ופדויי ה' ישובון ובאו ציון
ברינה ושמחת עולם על ראשם, שמחה
שמעולם אחר שנפדו ממצרים שהקדימו
נעשה לנשמע, היא תהיה על ראשם.

החזירנו בתשובה שלימה שאין אחריה שוב חטא
ואם ישובון מלשון שוב עוד פעם, הנה זהו
לשון תשובה לשוב אל ה'. אחר שמפני
חטאינו פנינו מאצלו יתברך שמו, כעת
נשוב אליו. ונראה שזהו אבינו מלפנינו
החזירנו בתשובה שלמה לפניה, תשובה

שלימה היא התשובה שאין אחריה חטא, שנשוב אל ה' ולא נסור שוב מעליו יתברך שמו זהו תשובה שלימה.

ואדהכי בזה"ק נתבאר מהו תשובה שלימה על פי הסוד. שבוזה"ק (ויקרא טו ע"א) כִּד בְּנֵי עֲלָמָא מְכַשְׁרִין עוֹבְדֵיהוֹן לְתַתָּא, מִתְבַּסְּמִין דִּינִין וּמִתְעַבְּרִין וּמִתְעַרִי רַחֲמֵי וְשִׁלְטָן עַל הָהוּא בִּישָׂא דְאַתְעַר מִן דִּינָא קִשְׂיָא, וְכִד מִתְעַרְן רַחֲמֵי, חֻדָּה וְנִחוּמִין מִשְׁתַּבְּחִין מִשּׁוּם דְּשִׁלְטִין עַל הָהוּא בִּישָׂא, הָדָא הוּא דְכְּתִיב וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה (שמות לב. יד, וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ), וַיִּנָּחֵם מִשּׁוּם דְּאַתְכַּפִּיָּא דִּינָא קִשְׂיָא וְשִׁלְטִין רַחֲמֵי, תֵּאֵנָּה בְּשַׁעֲתָא דְּמִתְבַּסְּמִין דִּינִין וְשִׁלְטִין רַחֲמֵי, כֹּל כְּתָרָא וְכִתְרָא תֵּב בְּקִיּוּמָהּ וּמִתְבַּרְכָּאן בְּלָהוּ בְּחֻדָּא, וְכִד תִּיבִין כֹּל חֵד וְחֵד לְאַתְרָהּ וּמִתְבַּרְכָּאן בְּלָהוּ בְּחֻדָּא וּמִתְבַּסְּמָא אִימָא בְּקִלְדִּישִׁי גְלִיפִין וְתִיבִין לְסִטְרָהּ, בְּדִין אֲקָרִי תְּשׁוּבָה שְׁלָמָה וְאַתְפַּר עֲלָמָא, דְּהָא אִימָא בְּחֻדּוֹתָא שְׁלִימָתָא יִתְבָּא, דְּכְּתִיב אִם הִבִּנְיָם שְׁמִיחָה (תהלים קיג. ט) וכו'.

החזירנו בתשובה שלימה לפניך יתפרש גם כלומר אתה החזירנו אותנו אליך. לפי

שבמדרש (איכה רבה פרשה ה' כא) הָשִׁיבֵנו ה' אֱלֹהֶיךָ וְנִשְׁוֹבָה (איכה ה. כא) אֲמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם שֶׁלֹךְ הוּא הָשִׁיבֵנו, אָמַר לָהֶם שְׁלָכֶם הוּא שֶׁנֶּאֱמַר שׁוּבוּ אֵלַי וְאִשׁוּבָה אֵלֵיכֶם אָמַר ה' צְבָאוֹת (מלאכי ג. ז), אֲמַרְהָ לִפְנֵי רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם שֶׁלֹךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר שׁוּבוּנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (תהלים פה. ה), לִכְךָ נֶאֱמַר הָשִׁיבֵנו ה' אֱלֹהֶיךָ וְנִשְׁוֹבָה. לזה אנו אומרים אבינו מלכנו שלך הוא, החזירנו בתשובה שלימה לפניך. עוד עיין מה שכתבנו בזה על הפסוק וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְעֶתָ בְּקִלּוֹ וְגו' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ (דברים ל. ב-ג).

רפואה שלימה שלא ישוב לזה החולי לעולם ואדהכי שמעתי שכ"ק אדמו"ר מלעלוב אמר בשם זקינו שרפואה שלימה היא כתשובה שלימה, תשובה שלימה היינו כלשון הרמב"ם (פ"ב מהל' תשובה ה"ב) שִׁיעֲזֹב הַחוּטָא חֲטָאָה וְיִסִּירוּ מִמֶּחֱשַׁבְתּוֹ וַיִּגְמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹא יַעֲשֶׂהוּ עוֹד וְכו' וַיַּעֲד עָלָיו יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת שֶׁלֹא יִשׁוּב לְזֶה הַחֲטָא לְעוֹלָם, כְּמוֹ כֵּן הַרְפּוּאָה שְׁלִימָה הִיא שֶׁלֹא יִשׁוּב לְזֶה הַחוּלִי לְעוֹלָם.

הפטרת שופטים

שנראה קשר בין תחילת זה הפרק בישעיה ובין פרשת שופטים צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדּוּף לְמַעַן תַּחְיֶה וַיִּרְשֶׁתָּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ (דברים טו. כ), לכן נכתוב גם בזה. כנגד צדק צדק תרדוף אומר הנביא שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה', ובמלבי"ם, בבין אדם לאדם אמר רודפי צדק ובבין אדם למקום אמר מבקשי ה'. הביטו אל צור חוצבתם הוא אברהם, ואל

חדפי צדק ומבקשי ה' יחיו בזיו תורה בארץ ישראל שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צֶדֶק מִבְּקֹשֵׁי ה' הַבִּיטוּ אֶל צוֹר הַצִּבְתֶּם וְאֶל מִקְבַּת בּוֹר נִמְרֹתֵיכֶם, הַבִּיטוּ אֶל אֲבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שְׂרָה תַּחֲלִילֵכֶם כִּי אֶחָד קָרָאתִיו וְאַבְרָהָם וְאַרְבֶּהוּ (ישעיה נא. א-ב).

אמנם הפטרת זו הפרשה שהוא מז' דנחמתא מתחלת רק מפסוק יב, אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֲמְכֶם (ישעיה נא. יב), אך כיון

הִגִּיעַ זְמַן גְּאוּלְתָּכֶם (מילקט שמעוני ישעיה תצט).
 ושמעתי מכ"ק אדמו"ר זי"ע ביאור
 כפילות נחמו נחמו לומר שיהיו ב' נחמות,
 האחת שיחיו המתים ויהיה נבנה ציון
 וירושלים וכו' והנחמה השניה תהיה שאז
 נראה ונבין שכל מה שעברנו בגלות המר
 היה לטובתינו. ממילא אפשר כי נחם ה'
 ציון כפשוטו, נחם כל חרבותיה כולל
 נחמה על כל המיצרים שעברנו עד
 הגאולה השלימה שאז נהיה מבינים
 שהכל היה לטובה.

קראוהו בחיות קרוב צדקי

קְרֹב צַדִּיק יֵצֵא יִשְׁעֵי וזְרָעֵי עֲמִים
יִשְׁפְּטוּ אֵלֵי אֲיִים יִקְוּ וְאֵל זֶרְעֵי יִיחִלּוּ
 (ישעיה נא. ה.)

קרוב צדקי אפשר ברמז על ימי אלול,
 ולפי שכתבנו (ענייני ימי התשובה) על הפסוק
 דְּרָשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ קְרָאֵהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרֹב
 (ישעיה נה. ו) שאין כאן כפל לשון, כי רק
 דרשו ה' בהמצאו דרשוהו (ראש השנה יח ע"א)
 על עשרה ימים שבין ראש השנה ליום
 הכיפורים, ובהמצאו היינו שיתברך שמו
 נמצא כאן אתכם. ואילו בהיותו קרוב
 היינו שאינו כאן אלא רק בקירוב, וזה
 מתחילת חודש אלול. ממילא אם כאשר
 קראוהו קרוב צדקי מתחילת אלול, אז
 בהמצאו יצא ישעי לחיים טובים ולשנה
 טובה ומבורכת.

ב' זרעותיו של חשי"ת ישפוט את העמים
 לדונם, ואל זרעו האחת עם ישראל ייחלון

קְרֹב צַדִּיק יֵצֵא יִשְׁעֵי וזְרָעֵי עֲמִים
יִשְׁפְּטוּ אֵלֵי אֲיִים יִקְוּ וְאֵל זֶרְעֵי יִיחִלּוּ
 (ישעיה נא. ה.)

מקבת בור נוקרתם היא שרה, כן ברש"י.
 וכנגד למען תחיה וירשת את הארץ אשר
 ה' אלקיך נותן לך ממשיך הנביא ואומר
 הביטו אל אברהם אביכם הוא הצור אשר
 נחצבתם ממנו, הביטו לראות מה נעשה
 עמו וכו', ואל שרה תחוללכם כלומר
 ילדתכם כמו כי חָלָה גַם יִלְדָּה (ישעיה סו. ח),
 כי אחד קראתיו, עם כי היה יחידי בארץ
 כנען ולא היה מי שם ממשפחתו להחזיק
 בידו, עם כל זאת ואברכהו וארבה, אני
 קראתיו וגדלתיו וברכתי אותו וארבה את
 זרעו, וכאומר כמו שעשיתי עם אברהם
 אעשה עמכם עם שאתם יחידים בין
 העכו"ם ואין מי יחזיק בידכם, כן במצודת
 דוד. ממילא זהו למען תחיה וירשת את
 הארץ כמו אברהם אבינו.

ואף שראינו בארץ הקודש גם גויים וגם
 כאלה שאינם בדיוק רודפי צדק בבין אדם
 לחבירו ומבקשי ה' בבין אדם למקום, אך
 למען תחיה היינו בחיי תורה כי הם חיינו
 וְאִדְךָ יִמִּינוּ וּבָהֶם נִהְגָה יוֹמָם וְלַיְלָה (מברכת
 קריאת שמע ערבית) תורה שהיא מוֹרֶשֶׁת קְהִלַּת
 יַעֲקֹב (דברים לג. ה) ובכזאת וירשת את הארץ
 כי אין תוֹרָה בְּתוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (בראשית
 רבה פרשה טו, ד, ויקרא רבה פרשה יג. ה).

נחמה בכפליים

כִּי נַחֵם ה' צִיּוֹן נַחֵם כָּל חֲרִבְתֶּיהָ וַיִּשְׁם
מִדְבָּרָה פֶּעֶדָן וְעֲרִבְתָּהּ כִּגְזֹן ה' שִׁשׁוֹן
וַיִּשְׁמְחָה וַיִּמְצָא בָּהּ תוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה
 (ישעיה נא. ג.)

כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה היא
 נחמה בכפליים כענין נחמו נחמו עמי
 יאמר אֱלֹהֵיכֶם (ישעיה מ. א), ובענייני נחמה
 וגאולה כתבנו בתוך הדברים שתיבות
 נחמו נחמו עמי יאמר אֱלֹהֵיכֶם בגימטריא

שָׁרָה תַּחֲלֹלְכֶם כִּי אֶחָד קָרָאתִי
וְאֶבְרָכְהוּ וְאֶרְבֶּהוּ (ישעיה נא. א-ב), אז הם
כבר הגיעו אל ידיעת הצדק ולא רק
מבקשי ה' רודפי הצדק, ובכזה הרי הם
עם שתורתי בלבם וכו'.

גאולת מצרים היתה בחיפזון,

לא כן גאולה העתידה שתהיה לא בחיפזון

**כִּי לֹא בַּחֲפִזוֹן תֵּצְאוּ וּבִמְנוּסָה לֹא
תִלְכּוּן כִּי הֲלָךְ לְפָנֵיכֶם ה' וּמֹאסֶפְכֶם
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** (ישעיה נב. יב).

כל זה ההפטרה אֶנְכִי אֶנְכִי הוּא מְנַחֲמֶכֶם
(ישעיה נא. יב) מדבר מהגאולה העתידה
במהרה בימינו. ואם כימי צאתך מארץ
מִצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת (מִכָּה ג. טו), והרי
ממצרים יצאו בחיפזון. ובדברי תורה
סעודה ג' שופטים תשפ"ג אמרנו אשר
ממצרים הם יצאו בחיפזון אחר שהיו
משועבדים הרבה מאד בעבודת פרך
ועדיין לא היו מכירים ויודעים במושגים
של גאולה ואראנו נפלאות, וכיון שהכל
בא להם בפתע כנאמר וְאֶעֱבֹד עֲלֶיךָ
וְאֶרְאֶה עֲתִידָה עֵת הַדִּים (יחזקאל טו. ח)
הגיע רגע של הגאולה, שבועה שנשבעתי
לאברהם, ממילא כל זה היה בהפתעה
ובחיפזון, לא כן הגאולה העתידה במהרה
בימינו לה אנו מקוים ומייחלים ומאמינים
באמונה שלימה בביאת המשיח ואף על
פי שיתמהמה עם כל זה נחכה לו בכל יום
שיבוא, לא כגאולת מצרים כן אותה
גאולה עתידה שהיא לא תפתיע אותנו,
הגאולה העתידה תהיה אחרי ציפיה
ארוכה באמונה שלימה ובהכנה כדברי
הנביא בהפטרה זו לאמר לְצִיּוֹן עֲמִי אֲתָה
הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי קוֹמִי יְרוּשָׁלַם וגו' כֹּה
אָמַר אֲדֹנֶיךָ ה' וְאֱלֹהֶיךָ יִרִיב עֲמוֹ וגו' (ישעיה
נא. טו-יז-כב) עוֹרִי עוֹרִי לְבָשִׁי עֲנֹךְ צִיּוֹן לְבָשִׁי

זרועי רבים הם ב' זרועותי של יתברך
שמו ישפוט את העמים לדונם, אבל אל
זרועי האחת, עם ישראל ייחלון. שאומר
נעים זמירות ישראל, אֱלֹהִים בְּאֲזִינוּ
שִׁמְעֵנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ לָנוּ פֶּעַל פְּעֻלָּת
בִּימֵיהֶם בִּימֵי קֶדֶם, אֲתָה יְדָךְ גּוֹיִם הוֹרֶשֶׁת
וּתְטַעַם תִּרְעֵ לְאֻמִּים וּתְשַׁלַּח־ם, כִּי לֹא
בַּחֲרָם יִרְשׁוּ אֶרֶץ וְזִרְעָם לֹא הוֹשִׁיעָה
לָמוּ כִּי יִמְיִנְךָ וְזִרְעֶךָ וְאוֹר פְּנִיךָ כִּי רְצִיתָם
(תהלים מד. ב-ג-ד), פירוש, פועל פעלת באותן
ימי קדם כשנחלו את הארץ, כי אף
שאמר רבי אלעזר (סנהדרין נח ע"ב) לא ניתנה
קרקע אלא לבעלי זרועות שנאמר וְאִישׁ
זִרְעֵ לוֹ הָאֶרֶץ (ויצ כב. ח), עם כל זאת
באותן ימי קדם כשנחלו את הארץ, אתה
ידך גוים הורשת ותטעם תרע לאומים
ותשלחם, לא בחרבם ובזרועם, כי זרועם
לא הושיעה למו, אלא רק ימינך וזרועך
ואור פניך שלך כביכול הושיעם, ומה
שהם זכו לזה, זה בשביל שרציתם. נמצא
שכשזרועו של הקב"ה פועלת לטוב עמו
ישראל, הרי זה בזרועך האחת כי רציתם,
וזהו אל זרועי האחת ייחלון.

בתחילה רודפי הצדק מבקשי ה',

ולבסוף הם יודעי צדק ותורתי בלבם

**שִׁמְעוּ אֵלַי יְדַעִי צֶדֶק עִם תּוֹרָתִי כָּל־כֶּם
אֵל תִּירָאוּ חֲרַפְתָּ אָנוּשׁ וּמִגִּדְפַתֶּם אֵל
תַּחְתּוֹ** (ישעיה נא. ז).

שמעו אלי יודעי צדק, ואילו לעיל בראש
הפרק שִׁמְעוּ אֵלַי רִדְפִי צֶדֶק מִבְּקָשִׁי ה'
(ישעיה נא. א), כי בראש הפרק הם עדיין בגדר
בקשה, מבקשי ה', ובכזאת הם רק רודפי
צדק. אבל אחר שרדפו הצדק כי הם
מבקשי ה' ועשו כל מה שהנביא אומר
הִבִּיטוּ אֵל צִוֵּר חֲצִבְתֶּם וְאֵל מְקַבֵּת בּוֹר
נִקְרַתֶּם הִבִּיטוּ אֵל אֲבִרָהֶם אֲבִיכֶם וְאֵל

אֶל־הֵיידָ, קוֹל צִפִּיף נִשְׁאֹו קוֹל יִחְדּוּ יִרְנְנוּ כִּי
 עֵין בְּעֵין יֵרְאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן, פִּצְחוּ רִנְנוּ
 יִחְדּוּ חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַם כִּי נָחַם ה' עַמּוֹ גָּאֹל
 יְרוּשָׁלַם, חֲשַׁף ה' אֶת זִרְעוֹ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי
 כָּל הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל אֲפָסֵי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת
 אֱלֹהֵינוּ (ישעיה נב. ז-ח-ט-י), וממילא בגאולה
 זו כי לא בחיפזון תצאו ובמנוסה לא
 תלכו, כי הולך לפניכם ה' ומאסיפכם
 אלוקי ישראל. כי הולך לפניכם ה'
 יתפרש גם, לפניכם היינו לפני גאולה זו,
 כבר בגלות ראשונה שהוא יתברך שמו
 עמכם. וממילא לכן בכזו אמונה תקוה
 ייחול וציפייה לא בחיפזון תצאו.

בְּגִדֵי תַפְאָרֶתְךָ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ וְגו'
 הַתְנַעֲרִי מֵעַפְרֵי קוֹמִי שְׂבִי יְרוּשָׁלַם וְגו' כִּי
 כֹה אָמַר אֲדֹנָי ה' מִצְרַיִם יָרַד עַמִּי
 בְּרֹאשׁוֹנָה (ישעיה נב. א-ב-ד) וְגו', גְּלוֹת מִצְרַיִם
 אֲכַן הִיְתָה רֵאשׁוֹנָה וּמִשָּׁם הֵם נִגְאָלוּ
 בַּפְתָּע וּשְׁם הֵם נַעֲשׂוּ לְבַעֲלֵי נִסְיוֹן בְּרֵאִיִּית
 הַגְּאֻלָּה, וּמִמִּילָא כַּעַת בְּגְלוֹת אַחֲרוֹנָה
 גְּלוֹת הַלְּזוֹ לִבְנֵי יִדְעַ עַמִּי שְׂמִי לִבְנֵי בָּיִם
 הַהוּא כִּי אֲנִי הוּא הַמְּדַבֵּר הַגָּנִי (ישעיה נב. ו)
 אֲנִי הוּא זֶה הַגְּאֻלָּם מִגְּלוֹת מִצְרַיִם, וְכַעַת
 לְקִרְאָת גְּאֻלָּה אַחֲרוֹנָה מֶה נְאוּוֹ עַל
 הַהָרִים רִגְלֵי מְבַשֵּׁר מְשֻׁמֵּיעַ שְׁלוֹם מְבַשֵּׁר
 טוֹב מְשֻׁמֵּיעַ יְשׁוּעָה אָמַר לְצִיּוֹן מֶלֶךְ

לרפואת הילד נועם דוד בן לאה טובה הי"ו
 בתוך שאר חולי ישראל

לע"נ המנוח ישראל בן שלמה
 ולב"ע יד מנחם אב תשכ"ו